

Voortgangsrapportage 2017 Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee

“Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee”

BEHEERRAAD WADDENGEBIED

2017

Opdrachtgever: Opdrachtgeverscollectief Beheer Wadden-
zee, namens Regiecollege Waddengebied.
Begeleidingscommissie: Hendrikus Venema & Bart Muntjewerf
Steller: ProDO consult
Siegbert van der Velde
Datum: December 2017

Vierde Voortgangsrapportage Verbetering Beheer Waddenzee

“Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee”

Leeuwarden, december 2017

BEHEERRAAD WADDENGEBIED

december 2017

Inhoud

Inleiding	6
Samenvatting	9
Acties en mijlpalen 2017	12
1. Stappen op weg naar optimalisatie van beheer	17
Cluster Fysiek beheer, herstel en ontwikkeling	17
Actie 1 - Regie voeren op werkgemeenschappen kombergingen	17
Stappen op weg naar optimalisatie van beheer	18
Actie 2 - Gezamenlijke verkenning alternatieven bereikbaarheid Holwerd-Ameland	20
Actie 3 - Project Overstijgende Verkenning Waddenzeedijken (POV-W)	21
Actie 4 - Meerjarig Adaptief Programma Eems-Dollard 2050	22
Actie 5a - Opstellen en uitvoeren actieplan broedvogels	26
Actie 5b - Het Wadden Sea Flyway Initiative	28
Actie 6 - Opstellen en uitvoeren Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied	28
Actie 7 - Opstellen en uitvoeren Actieplan Plasticvrij Werelderfgoed - Cluster Vergunningverlening, handhaving en calamiteitenbestrijding	33
Actie 8 - Naar één integraal vergunningenregister	33
Actie 9 - Gezamenlijke informatievoorziening Waddenzee.nl	35
Actie 10 - Eén gezamenlijk handhavingprogramma en handhavingsoverleg	36
Actie 11 - Samenwerkingsafpraak Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD)	38
Actie 12 - Implementatie Ecologisch Spoorboekje (ESB) en uitvoering programma Veiligheid bieden, veiligheid krijgen (VBVK)	38

- Cluster Monitoring, onderzoek en informatie	40
Actie 13 - Gezamenlijk lange termijnanalyse morfologische ontwikkelingen Waddensysteem in verband met scheepvaart en veiligheid	40
Actie 14 - Opzetten Basismonitoring	43
- Cluster Promotie, voorlichting, educatie en (vaar)recreatie Werelderfgoed	45
Actie 15a - Versterken van de wadden brede samenwerking op het terrein van vaarrecreatie en natuur	45
Actie 15b - Gezamenlijke implementatie en uitvoering van de strategie voor duurzaam Waddentoeerisme	47
2. Samenwerking Werelderfgoedbeheer	50
Actie 16 - Naar een gezamenlijk streefbeeld goed beheer in 2018	51
Actie 17 - Gezamenlijke communicatie over doelen, plannen en beheer	52
- Het functioneren van het samenwerkingsteam	54
3. De organisatie van de samenwerking	56
De stand van zaken van de samenwerkingsacties	56
De stand van zaken van het samenwerkingsproces	57
Risicoparagraaf	58
Hoe verder?	60

Inleiding

Foto: Harold Slomp

De Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee (SWA) is gevormd in reactie op het rapport 'Waddengebied: natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting' van de Algemene Rekenkamer uit 2013. De Rekenkamer concludeerde dat het beheer van de Waddenzee versnipperd is en als gevolg daarvan niet altijd doelmatig. De minister van Infrastructuur en Milieu¹ en de staatssecretaris van Economische Zaken² hebben het Regiecollege Waddengebied (RCW) en de Beheerraad Waddenzee vervolgens opdracht gegeven om te komen tot een Samenwerkingsagenda Beheer. Het RCW heeft daarop besloten tot het instellen van het Opdrachtgeverscollectief Beheer Waddenzee (OBW) om sturing te geven aan het samenwerkingsproces.

In 2014 werd zodoende de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee (SWA) vastgesteld als koers naar een meer samenhangend en efficiënter beheer. Met als doel: "werken als waren we één beheerder in 2018". Alle dertien beheerders van het waddengebied hebben aangegeven hier gezamenlijk aan te willen werken.

Halverwege de looptijd, in 2016, is een tussentijdse evaluatie uitgevoerd door Twijnstra en Gudde. De hoofdconclusie daarvan was dat de beheerders binnen de samenwerkingsagenda goed op weg zijn in de richting van het afgesproken einddoel in 2018, 'werken als ware er één beheerder'. Twynstra Gudde deed wel de volgende aanbevelingen:

- Meer sturing op de acties naar één integraal vergunningenregister en -handhaving;
- Overweeg een meer gestructureerde programmasturing met een jaarlijks beschikbaar budget;
- Reflecteer zelf zo nu en dan op de samenwerking;
- Versnel het opstellen van het streefbeeld in een meer inhoudelijk uitgewerkte vorm dan de zeven kernwaarden;
- Maak een update van het plan van aanpak.

Mede op basis van deze aanbevelingen is de Samenwerkingsagenda herzien en is er een nieuw plan van aanpak opgesteld voor de periode 2017-2018. Daarbij werd het aantal acties in de Samenwerkingsagenda Beheer teruggebracht van 24 naar 19 en is meer onderlinge samenhang aangebracht in de acties door deze te plaatsen in drie uitwerkingslijnen:

1. Stappen op weg naar optimalisatie van beheer;
2. Naar een streefbeeld goed beheer in 2018. Op weg naar werken 'als ware het één beheerorganisatie';
3. Heldere doelen en verantwoordelijkheden als basis voor beheer.

1 Vanaf november 2018 de minister van Infrastructuur en Waterstaat

2 Vanaf november 2018 de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bij uitwerkingslijn 1, stappen op weg naar optimalisatie van beheer, zijn de beheeractiviteiten die een rol spelen in de beheerketen voor de Wadden, als volgt geclusterd:

1. Fysiek beheer, herstel en ontwikkeling;
2. Vergunningverlening, handhaving en calamiteitenbestrijding;
3. Monitoring, onderzoek en informatie;
4. Promotie, voorlichting, educatie en (vaar)recreatie Werelderfgoed.

Deze clustering van activiteiten is bedoeld om een herkenbaar en samenhangend geheel te vormen van alle inspanningen binnen de beheerketen, waarbij tegelijkertijd inzichtelijk wordt gemaakt dat goed beheer van de Wadden meer activiteiten omvat dan alleen natuurbeheer. In 2017 zijn binnen deze uitwerkingslijn in totaal 17 acties uitgezet.

De uitwerkingslijnen 2 en 3 werden in 2017 samengevat onder de noemer samenwerking Werelderfgoedbeheer, op weg naar werken als één beheerder. De onder dit thema uitgezette acties zien zowel op het vaststellen van een gezamenlijk streefbeeld goed beheer in 2018, als op het vormgeven van de onderlinge operationele samenwerking, als op de gezamenlijke strategische communicatie over doelen en verantwoordelijkheden voor beheer.

Bij zowel de uitwerkingslijnen als de actiepunten is het van belang om in ogenschouw te nemen dat de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee vooral gericht is op het organiseren van de samenwerking tussen beheerders en het bewaken van eenheid en samenhang. Uiteraard dragen de samenwerkingspartners zelf verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke voortgang op de gebundelde acties. De keuze voor samenwerking 'van onderop' betekent echter ook dat de verantwoordelijkheid voor de voortgang in inhoudelijke resultaten en voor de voortgang in het samenwerkingsproces moeilijk van elkaar te scheiden zijn. Bij sommige acties heeft de trekker er expliciet voor gekozen de interactie met de samenleving op te zoeken. Voor gebruikers is het beheer hierdoor transparanter geworden.

In deze voortgangsrapportage wordt per actie ingegaan op de uitvoering in 2017, het beoogde einddoel van de acties in 2018 en er wordt kort ingegaan op de vraag of het beoogde einddoel binnen bereik ligt. Er is geen jaarlijks budget geregeld. Dat maakt acties lastiger.

De Samenwerkingsagenda heeft met de benoemde acties de samenwerking tussen beheerders en met de samenleving verbeterd. Het advies van de Algemene Rekenkamer en de Samenwerkingsagenda hebben partijen geïnspireerd om ook buiten deze Samenwerkingsagenda verbetering van beheer te entameren. Maar ook zijn cultuurverschillen en verschillende werkwijzen zichtbaar geworden. Werken aan de Samenwerkingsagenda heeft de beheerders veel geleerd. Maar 'werken als ware we één beheerder' is in 2017 onvoldoende dichterbij gekomen. Sommige acties zijn onvoldoende ver om te veronderstellen dat dat in 2018 wel gaat lukken. Dit voortgangsrapport is daarmee ook een bundeling van geleerde lessen. De dertien beheerders zullen in het laatste jaar van uitvoering verdere stappen zetten in het optimaal beheren van het mooiste natuurgebied van Nederland. Deze Voortgangsrapportage 2017 Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee blikt terug op de stappen die gezet zijn om effectief en efficiënt samen te werken in het beheer van de Waddenzee alsof er sprake is van één beheerorganisatie.

Samenvatting

*Luchtsurveillance
Rijkswaterstaat
Noord-Nederland*

De Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee is gevormd in reactie op een rapport van de Algemene Rekenkamer uit 2013 waarin werd vastgesteld dat het beheer van de Waddenzee versnipperd is en als gevolg daarvan niet altijd doelmatig. De minister van lenM en de staatssecretaris van EZ hebben op grond van die constatering het Regiecollege Waddengebied en de Beheerraad Waddenzee opdracht gegeven te komen tot een Samenwerkingsagenda, waarin de 13 beheerders die actief zijn in en rondom de Waddenzee de krachten kunnen bundelen. Een belangrijke overweging bij die opdracht was dat discussies over bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden van de betrokken beheerders een verlamme uitwerking zouden kunnen hebben op de uitvoering van beheertaken. Het doel van de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee is dan ook om de bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden van de afzonderlijke 13 beheerders in stand te houden, maar in de beheertaken zo met elkaar samen te werken dat het lijkt alsof er één beheerder actief is.

Met dit einddoel voor ogen is in 2014 een Samenwerkingsagenda opgesteld voor de periode tot en met 2018. De agenda is voornamelijk samengesteld uit actiepunten, gericht op het organiseren van samenwerking door samen activiteiten op te zetten en daarin krachten en middelen te bundelen. Om sturing te geven aan de Samenwerkingsagenda is in 2014 een Opdrachtgeverscollectief Beheer Waddenzee gevormd. Uit dat collectief zijn opdrachtgevers aangewezen die verantwoordelijk zijn voor uitvoering van de geagendeerde acties. De opdrachtgevers hebben per actie opdrachtnemers benoemd die de actie trekken en zorg dragen voor uitvoering. De trekkers zijn georganiseerd in een Trekkersteam, de betrokken medewerkers op operationeel en midden-management niveau in een Samenwerkingsteam. Deze teams adviseren over uitvoering en organisatie van de Samenwerkingsagenda aan het OBW, geven signalen door uit de beheerpraktijk en leggen knelpunten en obstakels voor aan het OBW. De werkstructuur is op deze wijze ingesteld om de voortgang in de samenwerking nauwlettend te kunnen volgen en effectief bij te sturen waar nodig.

Op grond van een tussentijdse evaluatie in 2016 is de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee herijkt en bestaat sindsdien uit 19 concrete acties. In de uitwerkingslijn 'stappen op weg naar optimaal beheer' zijn 17 actiepunten als volgt geclusterd:

1. Fysiek beheer, herstel en ontwikkeling;
2. Vergunningverlening, handhaving en calamiteitenbestrijding;
3. Monitoring, onderzoek en informatie;
4. Promotie, voorlichting, educatie en (vaar)recreatie Werelderfgoed.

Samenvatting

In de uitwerkingslijnen 'naar een streefbeeld goed beheer in 2018' en 'heldere doelen en verantwoordelijkheden als basis voor beheer' worden twee acties uitgevoerd die gericht zijn op het samenwerkingsproces en gezamenlijke communicatie over plannen, doelen en beheer. Een overzicht van de acties en de resultaten die in 2017 op hoofdlijnen bereikt zijn, worden weergegeven in het tekstkader onder deze samenvatting.

De concrete samenwerking van onderop, die bij elkaar komt in het Samenwerkings-team, verloopt naar wens, maar is in het gegeven tijdpad 2014-2018 onvoldoende gebleken om eind 2018 te kunnen werken als ware we één beheerder. Dat blijkt vooral uit de voortgang in de uitvoering van de acties uit de Samenwerkingsagenda. Van de 19 acties verlopen er 16 redelijk in lijn met de opgestelde (mijlpalen)planning, 2 acties kunnen worden beschouwd als aandachtspunt waar een extra inspanning vereist is en slechts 1 actie is een knelpunt waarbij gevreesd moet worden dat het beoogde einddoel in 2018 niet gehaald wordt. Dit is een teken dat het Samenwerkingsteam er steeds beter in slaagt problemen en knelpunten bij het uitvoeren van acties te identificeren en met oplossingsgerichte adviezen te komen. Daarbij is het beeld ook dat de afzonderlijke beheerorganisaties door de samenwerking steeds meer oog krijgen voor elkaars belangen en dat het commitment op management niveau is toegenomen.

Er moet echter wel bij worden aangetekend dat de samenwerking door medewerkers soms ook als weerbarstig wordt ervaren. Bij het samenwerken als ware er één beheerder zijn vanzelfsprekend regelmatig belangen van afzonderlijke beheerorganisaties in het geding, met name bij vraagstukken rondom financiering, bevoegdheden en profilering. Met name de natuurbeheerders van de Coalitie Wadden Natuurlijk liepen in 2017 steeds meer aan tegen het gegeven dat zij beperkt basisfinanciering voor het beheer van het natte wad hebben. In 2016 is reeds geconstateerd dat de rek er uit was. Dat heeft zich in 2017 versterkt laten zien, wat ook invloed had op inzet van kwaliteiten bij diverse acties zoals Basismonitoring en Handhaving. Onmacht heeft de wil tot versterken samenwerking geremd. De discussies daarover zien de uitvoerders van acties als remmende factor. Implementatie van het samenwerkingsmodel dat in 2017 (bij actie 16) is uitgedacht en dat draagvlak heeft bij alle betrokken beheerorganisaties, kan daarbij wellicht voor verbetering zorgen.

De ontwikkelde werkstructuur functioneert in het algemeen goed. Het OBW stuurt op basis van een voortgangsmatrix, waarin per beheercluster de mijlpalen op weg naar 2018 zijn opgenomen. De leden van het Trekkersteam volgen de uitvoering van de samenwerkingsacties voldoende kritisch en zijn in staat stagnatie en knelpunten tijdig bij het OBW onder de aandacht te brengen. Door de bewaking op de voortgang door de trekkers en het opdrachtgeverscollectief komen knelpunten naar voren die in het algemeen opgelost kunnen worden. Wel blijft het moeilijk om knelpunten die te maken hebben met financiën, capaciteit of uiteenlopende prioriteiten structureel op te lossen, zoals bijvoorbeeld bij de werkgemeenschappen en het handhavingprogramma.

Van de in de risicoparagraaf geïdentificeerde risico's heeft in 2017 vooral het punt van voortgaande structuurdiscussies zich gemanifesteerd. Nu in het Regeerakkoord is besloten tot de instelling van één beheerautoriteit, ontstaat het risico dat niet voluit gewerkt kan worden aan afronding van de Samenwerkingsagenda, maar dat de energie wegloopt naar een discussie over positionering van de afzonderlijke 13 beheerorganisaties ten opzichte van de beheerautoriteit. Daarbij moet voorkomen worden dat de goede operationele samenwerking stil valt door zo vroeg mogelijk in 2018 helderheid te scheppen over het proces naar een beheerautoriteit, de reikwijdte en de koers van die beheerautoriteit. De ministers van IenW en LNV zullen begin 2018 het proces naar een beheerautoriteit in de Tweede Kamer uiteenzetten.

Met de in 2017 geboekte voortgang in de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee ligt het beoogde einddoel voor 2018, samenwerken als ware er één beheerder, binnen bereik. Het ligt daarom voor de hand de Samenwerkingsagenda in 2018 conform het Plan van Aanpak af te ronden. Een aantal cruciale acties in de Samenwerkingsagenda zijn evenwel tijdelijk bevroren in afwachting van helderheid over het eindbeeld van de samenwerking, voor zover dit in relatie staat tot de vorming van een beheerautoriteit voor de Waddenzee. Naast de ontwikkeling van een beheerautoriteit vraagt ook de ontwikkeling van een Gebiedsagenda Waddenzee om nadere beschouwing en inrichting van de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee in de loop van 2018.

Zoeken naar wadpieren tijdens een Werelderfgoed-excursie van de Waddenvereniging (foto: Herman Verheij).

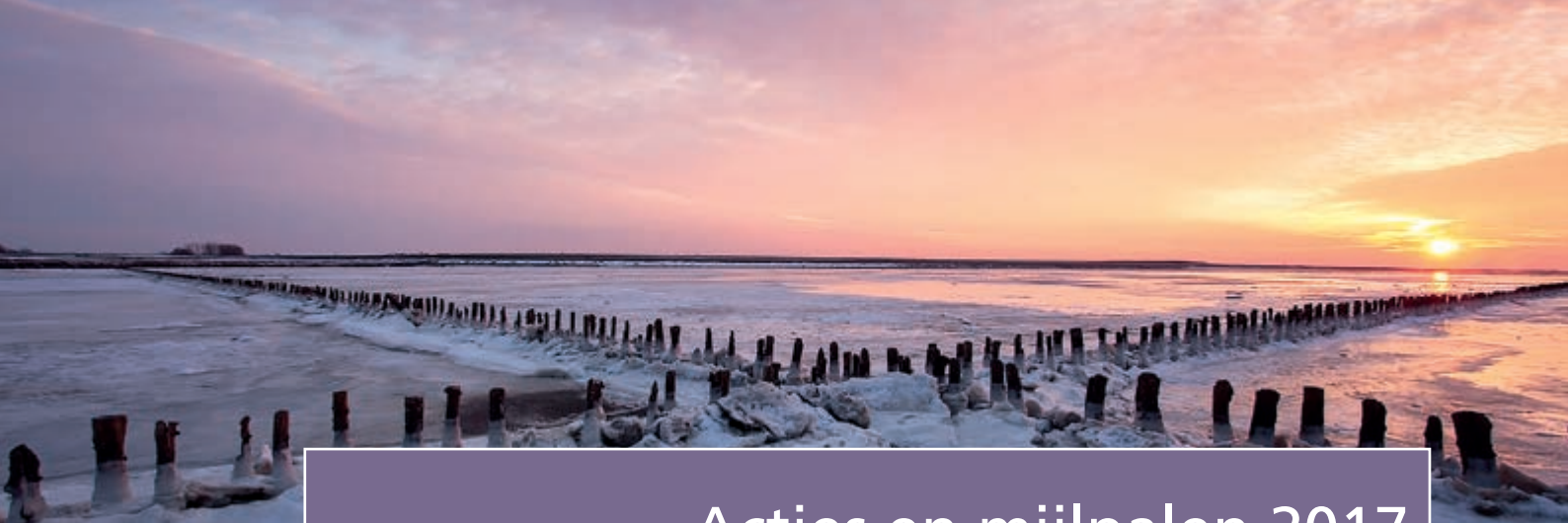

Foto: Harold Slomp

Acties en mijlpalen 2017

Actie 1. Regie voeren op werkgemeenschappen kombergingen

- Voorjaarsronde van 5 langer lopende werkgemeenschappen conform planning gerealiseerd.
- Werkgemeenschap Eijerlandse gat is opgestart.
- Ontmoeting werkgemeenschappen in het gebied georganiseerd.
- Werkgemeenschap Eems-Dollard gaat januari 2018 van start.
- Najaarsronde werkgemeenschappen georganiseerd.
- Er is een modus gevonden voor financiering van uitvoering van dit actiepunt.

Actie 2. Gezamenlijke verkenning alternatieven bereikbaarheid Holwerd-Ameland

- Er zijn vijf korte termijn maatregelen in beeld gebracht die door de partners in het Open Plan Proces nader zijn uitgewerkt.
- Aanpak en partijen voor uitwerking van een lange termijn visie op bereikbaarheid Holwerd-Ameland zijn gedefinieerd.

Actie 3. Project Overstijgende Verkenning Waddenzeedijken

- Alle (12) onderzoeken zijn gestart en de stakeholders uit de regio worden daarbij actief betrokken.
- Een klankbordgroep voor de POV-W heeft vorm gekregen.
- Organisatie van themamiddagen per onderzoek.

Actie 4. Meerjarig Adaptief Programma Eems-Dollard 2050

- Strategisch omgevingsplan en communicatieplan zijn vastgesteld.
- Er is een stuurgroep voor het deelprogramma Vitale Kust geïnstalleerd.
- De projecten Dubbele dijk, Rijke dijk, vogelbroedeilanden zijn in uitvoering gebracht.
- Vogelbroedeiland Eemshaven aangelegd.
- Het deelprogramma Nuttig Toepassen Slib is in uitvoering met pers- en baktesten, een pilot ophogen landbouwgrond en vormgeving van een Kleirijperij.
- Het deelprogramma Hydromorfologische Verbetering is in uitvoering; een eerste studie is afgerond en er zijn opdrachten verstrekt voor een lange termijn model, een eerste globale beoordeling, een meetplan Dollard en een verkenning remote sensing.

- Het deelprogramma Nederlands-Duitse samenwerking is in uitvoering, waarbij in 2017 een samenwerkingsverklaring tot stand is gekomen tussen het ministerie van EZ en Niedersachsen, kennisuitwisselingsbijeenkomsten en een excursie zijn georganiseerd.
- In het deelprogramma Monitoring is de nota Contouren Monitoringsprogramma ED2050 opgeleverd en is opdracht gegeven voor een implementatieplan in 2018.

Actie 5A. Opstellen en uitvoeren actieplan broedvogels

- Een concept actieplan is voorgelegd aan de belangrijkste stakeholders en gereed gemaakt voor vaststelling in 2018.
- De financieringsopgave is in beeld gebracht, maar uitwerking moet nog plaatsvinden.

Actie 5B. Het Wadden Sea Flyway Initiative

- Een simultaantelling en workshop monitoring & onderzoek zijn afgerond.
- De wetenschappelijke analyse van telgegevens Mauritië is afgerond.
- Er is een rapportage over de totaal-telling opgeleverd.
- Communicatie over tellingen in de media.
- Afstemming met Duitsland en Denemarken op stuurgroep niveau.

Actie 6. Opstellen en uitvoeren Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied

- Samenwerking met project Night Light inclusief partnerschap met de waddenprovincies is ingevuld.
- Factsheets zijn gereed.
- Informatievoorziening onder Waddenzee.nl heeft vorm gekregen.
- Symposium Feel the Night, organisatie regionale bijeenkomsten en deelname aan Nacht van de Nacht.
- Beheerders zijn zich bewust geworden van de kansen en wat zij hieraan kunnen doen.
- Beheerders vinden het interessant en uitdagend hieraan een bijdrage te leveren en inspireren elkaar.

Actie 7. Opstellen en uitvoeren Actieplan Plasticvrij Werelderfgoed Waddenzee

- Het actieplan is in de Beheerraad vastgesteld.
- Het actieplan is in de loop van 2017 door de aangewezen trekkers in uitvoering gebracht.
- Het actieplan is tussentijds geëvalueerd in een werkcongres met de betrokken partijen.

- Beheerders hebben op onderdelen hun coördinatie toegezegd, maar dit nog onvoldoende waar kunnen maken. Hun organisatie en capaciteit is hier (nog) onvoldoende op ingericht.

Actie 8. Naar één integraal vergunningenregister

- Het statisch register is bijgewerkt en een volgende actualisatieronde is voorbereid.
- Er is input verzameld om keuzes te maken voor het dynamisch register, het filter en het design op Waddenzee.nl.
- Keuze gemaakt om aan te sluiten bij de Omgevingswet.
- Stress testen omgevingsloket zijn voorbereid.
- Het bovenliggende doel, een vergunning-sturing die de hoofddoelstelling van de Waddenzee ondersteunt, is nog niet gerealiseerd.

Actie 9. Gezamenlijke informatievoorziening Waddenzee.nl

- Pagina's Dark Sky Werelderfgoed Waddenzee zijn toegevoegd.
- Content van de Coalitie Wadden Natuurlijk is toegevoegd.
- Nieuwe content over het onderwerp zoutadaptatie ingevoegd.
- Pagina's Gebiedsagenda Wadden 2050 geïntegreerd.
- Het samen inzetten van dit medium heeft de samenwerking tussen beheerders versterkt.

Actie 10. Eén gezamenlijk handhavingsoverleg en handhavingprogramma

- Er is vier keer een gezamenlijk handhavingsoverleg gevoerd, voor het deelterrein 'natuur' en voor het deelterrein 'overige wetgeving'.
- Voor beide deelterreinen zijn gezamenlijke handhavingsuitvoeringsprogramma's vastgesteld.
- Maandelijks wordt een klein tactisch overleg georganiseerd voor diensten met schepen in de Waddenzee.
- Er is een maandelijks informatie-uitwisselingsoverleg georganiseerd.
- De lang gewenste coördinatie hierover wordt onvoldoende gerealiseerd, omdat onderliggende problemen nog onvoldoende zijn opgepakt.

Actie 11. Samenwerkingsafspraken Regionale Uitvoeringsdiensten

Vervallen.

Actie 12. Implementatie Ecologisch Spoorboekje (ESB) en uitvoering programma Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen (VBVK)

- Inzetplan Rottum is gereed.
- De beschikbare inzetplannen zijn meegenomen in het programma Opleiden, Trainen en Oefenen 2017.

- Grote en succesvolle oefening oliebestrijding Waddenzee en kust Schiermonnikoog.
- Evaluatie van de oefening.
- Succesvol voorbeeld van agenderen (2010) naar bewustwording en handelen (2017).
- Bij alle beheerders is de wil en capaciteit aanwezig dit vol te houden.

Actie 13. Gezamenlijke lange termijnanalyse morfologische ontwikkelingen Waddensysteem in verband met scheepvaart en veiligheid

- Er zijn diverse tussenresultaten van het onderzoeksprogramma opgeleverd.
- De tussenresultaten worden gedeeld en besproken met de partners in het onderzoeksprogramma.
- Kennis welke beschikbaar is, krijgt nog onvoldoende doorwerking bij actuele beheerproblemen qua bereikbaarheid.

Actie 14. Opzetten basisonderzoek

- Tweede editie Wadden in Beeld is gepubliceerd.
- Er is een nieuwe versie van het Streefbeeld Basisonderzoek opgesteld.
- Er is een advies opgesteld over het verbeteren van effectgerichte monitoring.
- Het Basisonderzoekprogramma voor 2018 en 2019 is opgesteld en vastgesteld.
- Er is een eerste versie van de Monitoringsagenda gereed.
- Het Datahuis Wadden heeft vorm gekregen als verzamelpunt van gegevens.
- Er loopt een pilot 'Staat van het Wad'.
- De Samenwerkingsovereenkomst over dit onderwerp is eind 2017 aan betrokken beheerders ter ondertekening aangeboden, Nog niet alle beheerders hebben akkoord kunnen geven, door het ontbreken van structurele middelen. Er wordt naar een oplossing gezocht.

Actie 15A. Versterken van de Wadden brede samenwerking op het terrein van vaarrecreatie en natuur

- Communicatie-activiteiten gericht op een grotere bekendheid van de Ercode voor Wadvaarders.
- Nieuwe versie van de Ercode met een kaart uitgebracht.
- Presentatie Actieplan Vaarrecreatie bij Sail Den Helder.
- Nieuwsbrief en pilot natuurweetjes.
- Contacten opgezet met doelgroep (kite)surfers.
- Educatieprogramma ontwikkeld voor basisscholen.
- Rapportages beschikbaar van het tweede jaar van monitoring.
- Gewenste actualisering van rustgebieden voor zeehonden en vogels is naar 2019 doorgeschoven.
- Beheerders en gebruikers zien graag dat gegroeide overlegstructuren nog beter worden benut.

Actie 15B. Gezamenlijke implementatie en uitvoering Duurzaam Toerisme Strategie

- Besluitvorming over plan voor invulling van de Duurzaam Toerisme Strategie.
- Uitvoering van een aantal marketing en communicatie activiteiten: distributie van materialen, deelname aan ondernemersbijeenkomsten, aanwezigheid op beurzen.
- Dag van het Wad georganiseerd in samenwerking met partners.
- Er is een Belevingskaart gemaakt.

Actie 16. Naar een gezamenlijk streefbeeld goed beheer in 2018

- Samenvoeging van (samenwerkings)sporen waarbij concrete samenwerking op organisatieniveau centraal staat.
- Organisatie van een tweedaagse, die een aanzet tot een samenwerkingsmodel dat gedragen wordt door alle beheerder heeft opgeleverd.
- Het eindresultaat van deze actie is een waardevolle bouwsteen voor de verkenning Beheerautoriteit.

Actie 17. Gezamenlijke communicatie, over doelen, plannen en beheer

- Verkenning toepasbaarheid en implementatie Werelderfgoedlogo voor alle beheerders met fysieke beheertaken.
- Alle beheerders zijn voorzien van Werelderfgoedlogo en –materiaal.
- Verkenning naar de mogelijkheid van één loketfunctie.

Foto: Harold Slomp

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Cluster Fysiek beheer, herstel en ontwikkeling

Doel: Komen tot één programmatisch overzicht van beheer (exploitatie) en investeringen in de Waddenzee. Hiervoor zijn zeven actiepunten vastgesteld. Per actie wordt hierna het beoogde einddoel weergegeven, de stand van zaken eind 2017 en wordt ingegaan op de vraag of de uitvoering voldoende op koers ligt.

Actie 1

Regie voeren op werkgemeenschappen kombergingen

Met dit actiepunt wordt voor de beheeropgave -en voor de verbinding met de gebruikers- gekeken naar de kombergingen in de Waddenzee als samenhangende ecologische eenheid. In 2017 is, in wisselwerking met actie 16, duidelijk geworden dat er beter gesproken kan worden over 'deelgebieden'. Sommige werkgemeenschappen omvatten al meerdere kombergingen. Vanaf 2018 wordt daarom gewerkt met het begrip deelgebied in plaats van komberging(en). In de herijkte Samenwerkingsagenda Beheer (2016) is het voornemen opgenomen in kombergingsgebieden op zoek te gaan naar meer samenhang in beheer, aan de slag te gaan met concrete stappen en gebruikers en inwoners van de Waddenzee nadrukkelijk te betrekken bij het beheer.

Om deze voornemens vorm te geven zijn zogeheten 'werkgemeenschappen' georganiseerd. In de werkgemeenschappen worden kennis en inzichten van gebruikers, beheerders en onderzoekers op praktische wijze bij elkaar gebracht. Hiermee wordt een beter begrip beoogd tussen alle belanghebbenden en wordt input gegenereerd voor een programmatisch overzicht van alle beheeropgaven voor de Waddenzee. Eind 2016, begin 2017 is binnen deze actie de Verkenning Beheeropgave 2017 opgeleverd. De oogst van de werkgemeenschappen, gecombineerd met beheeropgaven verwoord in vigerende (beheer)plannen is gebundeld. En benodigd budget en beschikbare financiën zijn geanalyseerd. De beleidssamenvatting is via het RCW aan de toenmalige bewindspersonen aangeboden. Ondertussen wordt binnen actie 1 met de werkgemeenschappen verder gewerkt aan concretisering.

De invulling van de werkgemeenschappen is gebaseerd op de principes van goed beheer van gemeenschappelijke gronden (commons), waarbij de ervaringen van de pilot Friesche Wad (Beheerraad 2010) zijn meegenomen.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Het einddoel in 2018 is om voor logische deelgebieden van de Waddenzee een gemeenschap van beheerders, gebruikers en onderzoekers te hebben georganiseerd, die elkaar kennen, elkaar weten te vinden en elkaar ondersteunen bij een goed beheer van de Waddenzee. Eind 2018 zullen er twee doelen zijn bereikt; er zijn vijf levende communities, die vanuit gebruik, kennis en praktisch beheer kunnen en durven spreken over het beheer ter plekke en elkaar zullen uitdagen bij te dragen aan het bereiken van de doelen van het gebied. En daarnaast zal actie 1 bouwstenen aandragen voor het 'integraal beheerplan' zoals genoemd in het regeerakkoord.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Daarbij hoort het creëren van goede operationele samenwerking tussen de beheerorganisaties per kombergingsgebied op het niveau van medewerkers en (midden) management. Een afgeleid doel is om er voor zorg te dragen dat de operationele samenwerking van beheerorganisaties in continue verbinding is met de omgeving en om daarbij als één beheerder naar buiten te treden. Beheerders treffen elkaar regelmatig (minimaal twee keer per jaar) om dit goed af te stemmen. De Coalitie Wadden Natuurlijk heeft al langer een praktische afstemming met beheerders. De Waddenunit maakt ook al langer deel uit van deze afstemming en in 2017 is op uitnodiging van de CWN ook RWS aangehaakt.

In 2016 waren voor vijf deelgebieden al werkgemeenschappen opgestart en operationeel. Het doel voor 2017 was om alle werkgemeenschappen (7) voor het einde van het jaar operationeel te hebben. Dat doel is gerealiseerd conform planning.

De werkgemeenschap Eijerlandse gat is opgestart met de betrokkenen van Texel en Vlieland. Ook de werkgemeenschap Eems-Dollard heeft een begin gemaakt onder leiding van het Groninger Landschap. de startbijeenkomst Eems-Dollard is 26 januari 2018 geweest met een grote opkomst (35). Het was voor velen een verrassend treffen, men ziet de meerwaarde en wil graag door. Bij de komberging Vlie stond het uitwerken van een natuurvisie in de eerste bijeenkomsten centraal. De visie is gereed. De groep heeft te kennen gegeven door te willen met de aanpak zoals die ook in de andere werkgemeenschappen wordt gehanteerd (samen agenda bepalen, gevraagd en ongevraagd adviseren van beheerders).

In 2017 is een voorjaarsronde georganiseerd voor de afstemming tussen al operationele werkgemeenschappen en een najaarsronde in de vorm van veldbezoeken in het gebied zelf. Deelnemers ervaren deze afstemming, aangevuld met informatievoorziening via de mail en soms een thematische bijeenkomst, als praktisch, waardevol en inspirerend. Er werd geconstateerd dat iedere werkgemeenschap zijn eigen dynamiek kent, maar dat de betrokkenheid bij het gehele gebied door de aanpak groeit en dat er goed gebruik wordt gemaakt van de nu ontstane mogelijkheden om kennis en inzichten te

delen. Een gunstig signaal is dat beheerders de werkgemeenschappen, ook tussendoor, in toenemende mate weten te benutten voor raadpleging over beheervraagstukken. Het regiepunt van actie 1 onder leiding van Staatsbosbeheer wordt hierbij als centraal punt gewaardeerd.

Specifieke aandacht moest in 2017 worden besteed aan de financiering van de werkgemeenschappen waarbij de vraag, hoe een financiële basis onder de aanpak kan worden geborgd, is voorgelegd aan het Opdrachtgeverscollectief Beheer Waddenzee (OBW). Dit heeft tot een werkbare oplossing geleid, maar (nog) niet tot een structurele borging voor de periode na 2018. Het is één van de geconstateerde budgetbehoeften in de Verkenning van de Beheeropgave.

Uit de wisselwerking met andere acties van de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee is de conclusie getrokken dat opdeling van de Waddenzee in vijf deelgebieden met bijbehorende werkgemeenschappen toekomstbestendig is. De deelnemers van de betrokken werkgemeenschappen kunnen hiermee instemmen. In 2018 zal geleidelijk de omslag van 7 naar 5 werkgemeenschappen worden doorgevoerd. Voor het actiepunt 'regie voeren op werkgemeenschappen' zijn de activiteiten ondanks het ontbreken van structurele borging van capaciteit en financiering in lijn met de planning en zijn de betrokkenen goed op weg om het beoogde einddoel in 2018 te realiseren. De deelnemers, met name de gebruikers, ervaren via de werkgemeenschappen meer openheid en betrokkenheid van de beheerders. Wel moet worden geconstateerd dat de betrokkenheid van de provincies en van wetenschappers nog niet optimaal is. In 2018 zal daarom extra aandacht worden besteed aan het vormgeven van samenwerking met deze partners in de werkgemeenschappen. De Waddenacademie heeft hierbij hulp toegezegd.

Een werkgemeenschap oriënteert vanuit verschillende invalshoeken de ontwikkelingen en perspectieven op het Wad (foto: Christiaan Kooistra/PRW).

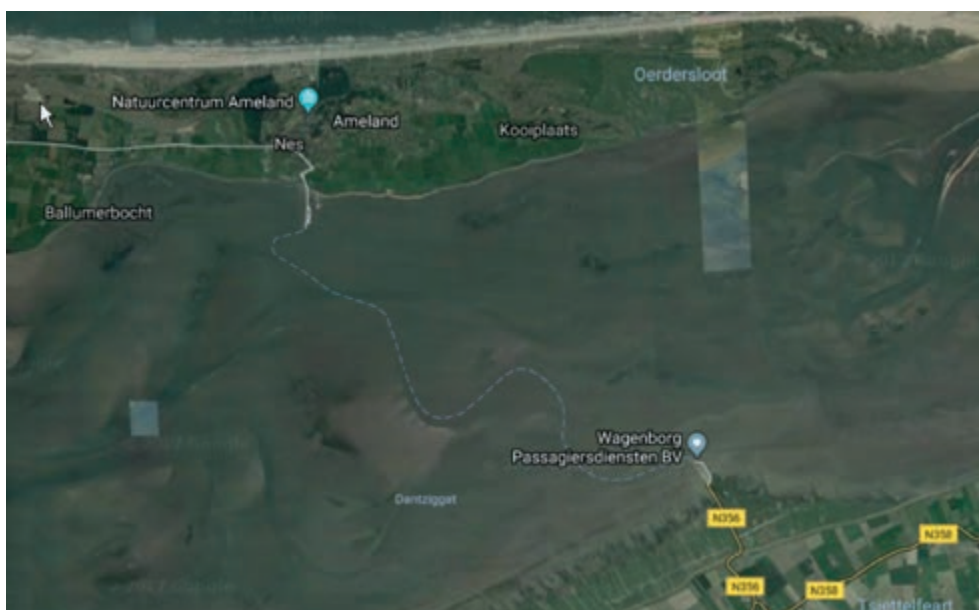
Actie 2

Gezamenlijke verkenning alternatieven bereikbaarheid Holwerd-Ameland

De actie is ingezet op grond van een motie die in oktober 2015 in de Tweede Kamer is aangenomen. In de motie wordt de Minister van IenM opgeroepen met voorstellen te komen voor het oplossen van de vertragingen waarmee de veerdienst tussen Holwerd en Ameland te kampen heeft.

Naar aanleiding van de motie heeft de minister in januari 2016 het advies van de stuurgroep Open Planproces (OPP) naar de Kamer gezonden. De stuurgroep adviseert om vijf korte-termijn maatregelen te onderzoeken op haalbaarheid, kosten en effecten:

- Het afsnijden van één (en mogelijk twee) bocht(en) in de vaargeul waardoor de vaartijd kan worden verkort en tevens minder baggeronderhoud hoeft plaats te vinden;
- Het aanbrengen van ('s middags) 30 minuten inlooptijd in de dienstregeling, zodat vertragingen die in de ochtend ontstaan niet doorwerken naar de middag;
- Het optimaliseren van het laad- en losproces, waarmee een beperkte tijdswinst kan worden geboekt;
- Het invoeren van een sneldienst met een vaartijd van 20 minuten, met name gericht op eilandbewoners en forenzen;
- Het optimaliseren van het baggeren van de vaargeul.

De vaarroute Holwerd-Ameland moet aan de kwelderzijde intensief gebaggerd worden om deze veerdienst mogelijk te houden. Dit leidt discussie hoe hier op termijn mee omgegaan moet worden (foto: Google Maps).

Deze korte-termijn maatregelen zijn in de loop van 2016 nader uitgewerkt door de partijen in het OPP (de gemeente Ameland, Rederij Wagenborg en Rijkswaterstaat). Met deze korte termijnmaatregelen zal het aantal vertragingen met 70% verminderen. In het eindadvies van de stuurgroep OPP werd daarnaast geconcludeerd dat geen van de aangedragen korte-termijn oplossingen een structurele en duurzame oplossing biedt voor de toekomst. Om die reden heeft de stuurgroep OPP geadviseerd om een lange-termijn visie te ontwikkelen op de vaarverbinding Holwerd-Ameland en daarbij nadrukkelijk de meest relevante partners te betrekken en rekening te houden met de aanwezige natuurwaarden.

In 2017 zijn de vijf geïdentificeerde korte-termijn maatregelen door de in het OPP betrokken partners nader uitgewerkt. Daarnaast is de aanpak voor het formuleren van een lange-termijn visie vastgesteld en is bepaald welke partijen daarbij betrokken zijn.

Het beoogde einddoel van dit actiepunt in 2018 is dat, op basis van gezamenlijk geformuleerde oplossingsrichtingen, de vertragingproblematiek bij de veerverbinding grotendeels wordt opgelost en tegelijk het vaargeulonderhoud wordt verminderd. Eind 2018 zou dan een start kunnen worden gemaakt met het implementeren van de uitgewerkte oplossingsrichting(en). Daarnaast is het doel in 2018 een start te maken met een gedragen lange-termijn visie op de duurzame bereikbaarheid van Ameland. De uitvoering van dit actiepunt loopt op schema. De verwachting is dat de vastgestelde einddoelstelling in 2018 behaald kan worden.

Actie 3

Project Overstijgende Verkenning Waddenzeedijken (POV-W)

Volgens de waterveiligheidsnorm moet een groot deel van de Waddenzeedijken langs de Friese en Groningse kust worden verbeterd. Als onderdeel van het Deltaplan Waddegebied hebben, via het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP, nu Deltaplan Waterveiligheid), de waterschappen de opdracht om dat sneller, slimmer én goedkoper te doen. Omdat er in het waddegebied veel ontwikkelingen tegelijkertijd spelen, lag het voor de hand om eerst aanvullende onderzoeken te doen, de resultaten daarvan vast te stellen en pas daarna op projectniveau een verkenning te starten. Onderwerpen voor deze onderzoeken zijn voortgekomen uit het Deltaprogramma Wadden. De waterschappen Hunze en Aa's, Noorderzijlvest en Wetterskip Fryslân voeren de onderzoeken gezamenlijk uit onder de vlag van de Projectoverstijgende Verkenning Waddenzeedijken (POV-W). In 2014 en 2015 hebben de drie waterschappen -samen met de regionale en lokale stakeholders- gekeken naar ideeën voor verbetering om zo tot bestuurlijk gedragen oplossingsrichtingen voor de Waddenzeedijken te komen. Daaruit zijn twaalf onderzoeken naar voren gekomen, waarvoor in

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

2016 een beschikking is verkregen om deze daadwerkelijk uit te voeren. De planning van de uitvoering van de onderzoeken binnen de POV-W loopt tot 2019. Het program-madoel van de POV-W is bereikt als aan het einde van de looptijd een positief of negatief advies kan worden gegeven over alle oplossingsrichtingen die worden getoetst gedurende de tweede fase.

Voortgang:

- Actie is op koers, alle (12) onderzoeken, waarin kansrijke en innovatieve concepten voor versterking van de Waddenzeedijken worden getoetst, zijn van start gegaan.
- Omdat in een aantal gevallen een wijziging van de scope van de onderzoeken heeft plaatsgevonden is een half jaar uitloop ontstaan. De onderzoeksresultaten zullen in juli 2019 worden opgeleverd
- De stakeholders uit de regio worden actief betrokken bij elk onderzoek, onder andere door middel van het meelesen en meedenken in onderzoeksplannen en deelnemen in werksessies en workshops van de verschillende onderzoeken.
- In 2016 is een klankbordgroep gevormd, die in 2017 verder is vormgegeven als beraad van stakeholders op tactisch niveau. De klankbordgroep is in 2017 twee maal bijeen geweest.
- Daarnaast wordt nu per onderzoek iedere 18 maanden een themamiddag georganiseerd om met experts en stakeholders dieper op de materie in te gaan en een kritische blik te werpen op de uitvoering van de onderzoeken en de tussentijdse resultaten.
- Er wordt regelmatig deelgenomen aan evenementen waarin kennisdeling op landelijk niveau centraal staat (onder meer Deltacongres, Waterbouwdag, Gebiedsagenda Wadden 2050, et cetera).

Actie 4

Meerjarig Adaptief Programma Eems-Dollard 2050

Het Programma Eems-Dollard 2050 hangt samen met de wijziging van het aanwijzingsbesluit Natura-2000 Waddenzee (2016), die betrekking heeft op het Eems-Dollard estuarium. Het Programma Eems-Dollard 2050 omvat de gezamenlijke inzet van Rijk en regio voor de ecologische verbetering van het Eems-Dollard estuarium.

De geformuleerde verbeteropgave is niet eenvoudig vorm te geven. Dit omdat het estuarium deels binnen de Nederlandse landsgrens en deels binnen de Duitse landsgrens ligt en daarbij de positie van de landsgrens in het estuarium omtreden is. Verder speelt ook een rol dat de oplossingen voor verbetering van de ecologische situatie moeilijk te duiden zijn. De overheersende ecologische problematiek, vertroebeling van het water in het estuarium door slib, staat onder invloed van een complex hydromorfologisch systeem waarin ook historische ingrepen en interacties met de Eemsrivier een rol spelen.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

In 2016 is, als eerste stap in deze actie, het Programma Eems-Dollard 2050 vastgesteld en is een werkorganisatie ingericht die een vijftal deelprogramma's uitvoert:

- Vitale Kust
- Nuttig toepassen slib
- Hydromorfologische verbetering
- Nederlands-Duitse samenwerking
- Monitoring.

De uitvoering van het Programmaplan ED2050 is in 2017 voortvarend opgepakt. In lijn met het programma is een Strategisch omgevingsplan en een Communicatieplan vastgesteld. In januari 2018 wordt de website gelanceerd.

In het kader van het deelprogramma Vitale kust is een stuurgroep Vitale kust geïnstalleerd, die de projecten Dubbele dijk, Rijke dijk en vogelbroedeilanden in uitvoering heeft genomen. Het vogelbroedeiland Eemshaven is aangelegd. Daarnaast is het project Polder Breebaart voorbereid, zodat uitvoering begin 2018 kan aanvangen. De planvoorbereiding Polders Termunten is gestart met een dialoog met de omwonenden, zodat tot een gedragen gebiedsontwerp kan worden gekomen. Aanbesteding is voorzien in de eerste helft van 2018. Het deelprogramma richt zich op het vormgeven van kustverdediging op een wijze die ook bijdraagt aan verbetering van de ecologie van het Eems-Dollard estuarium.

*Aanleg van het vogelbroedeiland in de Eems-Dollard
(foto: Luchtsurveillance Rijkswaterstaat Noord).*

Het deelprogramma 'Nuttig toepassen slib' heeft in 2017 vorm gekregen met de uitvoering van een aantal onderliggende projecten. De voorbereidende werkzaamheden voor het opstarten van de pilot Kleirijperij zijn afgerond. De samenwerkingsovereenkomst is ondertekend en opdrachtverlening heeft plaatsgevonden. In de Kleirijperij wordt baggerslib op land gebracht om het te laten ontwateren en het zout- en organisch stofgehalte te verlagen, zodat het product dienst kan doen als materiaal voor dijkversterking. Daarnaast is een plan van aanpak vastgesteld voor een pilot Ophogen Landbouwgronden met baggerslib uit het estuarium. Ook zijn pilots uitgevoerd voor het persen en bakken van slib voor toepassing als bouw materiaal of voor gebruik in de keramische industrie. Het persen lijkt daarbij te kunnen leiden tot bruikbare toepassingen. De pilot is daarmee een tweede fase ingegaan en er is subsidie verleend voor de uitvoering daarvan. Het pilotproject om arme zandgronden te verrijken met baggerslib is bovendien voor het derde jaar in uitvoering. Het basisprincipe van het deelprogramma is om overvloedig slib uit het systeem te halen bij baggerwerkzaamheden en te gebruiken voor nuttige toepassingen op land. In 2017 is tenslotte een start gemaakt met de beeldvorming over het opschalen van succesvolle pilots tot regionale toepassingen.

Het deelprogramma Hydromorfologische Verbetering heeft tot doel de hydromorfologische ingrepen in beeld te brengen die effectief bijdragen aan verbetering van de ecologie van het Eems-Dollard estuarium. Het gaat dan concreet vooral om het tegengaan van de vertroebeling door slib. Om die ingrepen in beeld te brengen, is het belangrijk te kunnen beschikken over een lange termijn model waarmee historische en toekomstige ontwikkelingen kunnen worden gesimuleerd. In 2017 is voor het maken van dit model opdracht verstrekt en ook is vier keer een expertgroep bijeen geweest om inbreng op de vormgeving van het model te leveren. Verder is in 2017 opdracht verstrekt om een eerste globale beoordeling te maken van de lange termijn effecten van eerder geïdentificeerde maatregelen die mogelijk bij kunnen dragen aan hydromorfologische verbetering. De resultaten zijn opgeleverd met een voorstel voor vervolg. In 2017 is voorts opdracht verstrekt om een Meetplan te maken waarmee de interactie tussen de Eemsvier en het Eems-Dollard estuarium kan worden bepaald. Een tweede concept van dit Meetplan is besproken met de stakeholders. Uitvoering is voorzien in 2018 en 2019.

Tot slot is in 2017 opdracht verstrekt voor een verkenning 'remote sensing' waarmee de primaire productie en slibhuishouding in het estuarium gevolgd kunnen worden.

Vanuit het Programma Eems-Dollard 2050 wordt gewerkt aan de versterking en intensivering van de Nederlands-Duitse samenwerking.

In 2017 is het programma betrokken geweest bij de afronding van het Integraal Managementplan en is een gezamenlijke verklaring getekend tussen Nederland (ministerie van Economische Zaken) en het Land Niedersachsen om de samenwerking te versterken. In deze verklaring zijn afspraken gemaakt over een intensievere samenwerking op het gebied van monitoring, het opstellen van een gezamenlijke

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Nederlands-Duitse ecologische sedimentmanagementstrategie en samenwerking bij onderzoek naar systeemgerichte maatregelen voor de verbetering van de kwaliteit van het estuarium. Daarnaast willen de landen samen een pilot uitvoeren om de ecologische kwaliteit in het estuarium te verbeteren en willen zij samen over de voortgang rapporteren. Deze activiteiten zijn inmiddels via de subcommissie G van de permanente grenswatercommissie in opdracht gegeven.

Er zijn afspraken gemaakt om de bestuurlijke afstemming tussen Nederland en Niedersachsen te verbeteren. Ook hebben in 2017 een aantal laagdrempelige activiteiten, als excursies, plaatsgevonden om elkaar beter te leren kennen en kennis uit te wisselen.

In het deelprogramma Monitoring is in 2017 de nota Contouren Monitoringsprogramma ED2050 opgeleverd en is opdracht gegeven voor een implementatieplan in 2018.

Het eindbeeld voor 2018 (in het kader van de Samenwerkingsagenda Beheer) is dat een integrale tussenrapportage van het Programma ED2050 beschikbaar is voor het BO-MIRT. Dit met de ambitie om onderdelen van het programma naar de fase van een MIRT-verkenning te brengen, zodat uitvoering van het programma langjarig geborgd kan worden.

Een dergelijke tussenrapportage omvat ook de (tussen)resultaten van de deelprogramma's en de projecten die daarbinnen worden uitgevoerd.

In het algemeen gesproken ligt de uitvoering van het Programma ED2050 op schema en de verwachting is dan ook dat aan het verwachte resultaat in 2018 kan worden gerealiseerd.

Actie 5a

Opstellen en uitvoeren actieplan broedvogels

De partijen die betrokken waren bij het opstellen en uitvoeren van een actieplan voor broedvogels in het waddengebied, hadden zich ten doel gesteld het actieplan eind 2016 op te leveren en na de zomer van 2017 te starten met de uitvoering daarvan. Het actieplan omvat een overzicht van de noodzakelijke concrete beheermaatregelen ten behoeve van de populatie broedvogels en een overzicht van de beoogde effecten van die beheermaatregelen, inclusief een kanskaart.

Het Actieplan Broedvogels heeft evenwel in de loop van 2016 vertraging opgelopen. Dit omdat het noodzakelijk bleek meer beheerders en andere partijen te betrekken bij de inhoud van het plan vanwege de wens het actieplan aan te laten sluiten bij de beheermaatregelen die al zijn voorgenomen door de betrokken organisaties. Daarnaast bleek het noodzakelijk tussen beheerders overeenstemming te bereiken over de beheerdoelen voor broedvogels en de maatregelen die daar effectief op sturen.

Noordse Stern (foto: Luc Hoogenstein).

De opgelopen vertraging in het proces is op deze manier ten goede gekomen aan het draagvlak voor het Actieplan Broedvogels, omdat nu meer beheerders betrokken zijn bij de invulling.

De planning is daarom in de loop van 2017 bijgesteld en de Beheerraad en OBW zijn daarover geïnformeerd. Het bijgestelde beoogde resultaat voor 2018 is nu dat de meest prioritaire maatregelen uit het Actieplan Broedvogels gereed zijn voor uitvoering en dat de financiering voor de maatregelen beschikbaar is. Verder dat eind 2018 een werkplan gereed is voor de overige maatregelen die in het Actieplan zijn opgenomen.

In 2017 is voortvarend gewerkt aan het voorleggen van een concept Actieplan Broedvogels aan de betrokken beheerders, beleidsmakers en wetenschappers. De inbreng die dat heeft opgeleverd is verwerkt. Daarnaast is gewerkt aan het in kaart brengen van de financieringsopgaven voor beheermaatregelen die vanuit het Actieplan worden geïnitieerd. Met de in 2017 uitgevoerde werkzaamheden ligt de uitvoering van dit actiepunt nu op schema om het bijgestelde resultaat in 2018 te halen. De Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN) heeft het (moreel) trekkerschap van de uitvoering van het plan op zich genomen.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Actie 5b

Het Wadden Sea Flyway Initiative

Naast een actieplan gericht op broedvogels, werkt het Programma Rijke Waddenzee met de Duitse en Deense overheidspartners aan een integraal monitoringssysteem voor de bescherming van trekvogels in de Waddenzee. Dit Wadden Sea Flyway Initiative vloeit voort uit het streefbeeld van de Rijke Waddenzee en de vraag van Unesco bij de aanwijzing tot Werelderfgoed om de samenwerking en monitoring langs de flyway te versterken.

Een belangrijk resultaat bij dit actiepunt is dat in januari 2017 een simultaantelling in 30 landen langs de flyway succesvol is uitgevoerd onder coördinatie van SOVON en tevens een workshop monitoring en onderzoek in Banc D'Arguin in Mauritanië is georganiseerd door NIOZ ism SOVON en PRW. De telling is breed in de media gecommuniceerd, zowel in Nederland als in Mauritanië. Volgens planning wordt de analyse van de simultaantelling in 2018 afgerond en is er gewerkt aan coördinatie en afstemming van een nieuwe telling in een selectie van gebieden in januari 2018. Met de stuurgroep van het WSFI wordt gewerkt aan een gezamenlijke meerjarige strategie voor flyway-samenwerking en een passende presentatie van het initiatief tijdens de trilaterale ministersconferentie in Leeuwarden in 2018. Enigszins uit de planning liep de ontwikkeling van een communicatietool en -strategie voor de Nederlandse waddenregio, gericht op het betrekken van het bedrijfsleven, de politiek en de overheden bij de flyway-samenwerking. De langere ontwikkeltijd is eind 2017 ingelopen.

Het Wadden Sea Flyway Initiative loopt goed op koers om het beoogde einddoel van de SAB in 2018 te realiseren. Het is de bedoeling dat eind 2018 flyway-monitoring een vast onderdeel is geworden van het waddenbeheer (ook trilateraal) en dat de financiering van de monitoring duurzaam geborgd is. Ook wordt met diverse acties aangestuurd op draagvlak in de waddenregio voor samenwerking op het gebied van monitoring langs de gehele flyway.

Actie 6

Opstellen en uitvoeren Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied

Tijdens de Nacht van de Nacht in oktober 2016 ondertekenden 43 partijen, die actief zijn op en rond de Waddenzee, een intentieverklaring om te komen tot een 'Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied'. Het gezamenlijk doel van de ondertekenaars is om duisternis een kernkwaliteit te maken van het waddengebied en zo bij te dragen aan de beleving van het Unesco Werelderfgoed. Uit de intentieverklaring volgt dat dit bereikt moet worden door, in de eerste plaats, de bewustwording over het belang van duisternis in en om het waddengebied te versterken en, in de tweede plaats, concrete maatregelen te treffen om de lichtuitstoot te verminderen.

Daarnaast is het internationale project Night Light gestart onder regie van de provincie Fryslân. Het project richt zich op het internationaal uitwisselen van ervaringen over beleid, beleving en technologie, gerelateerd aan het thema duisternis. In 2017 is er vanuit het Programma Rijke Waddenzee gewerkt aan de voor de hand liggende samenwerking tussen Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied en Night Light, inclusief de betrokkenheid van de waddenprovincies.

Het beoogde eindresultaat in 2018 bij dit onderdeel van de Samenwerkingsagenda Beheer is dat een uitvoeringsprogramma DSWW wordt opgeleverd, dat geïnventariseerde maatregelen worden uitgevoerd, dat de organisatie en coördinatie van activiteiten geregeld is en twee maal per jaar verantwoording kan worden afgelegd aan het OBW. Verder ook dat het uitvoeringsprogramma verankerd is binnen de organisaties die de intentieverklaring hebben getekend.

Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied ligt goed op koers om dit resultaat te behalen. In 2017 zijn factsheets opgeleverd waarmee informatie toegankelijk wordt over de stand van verlichtingstechniek en hun toepassingsmogelijkheden, over wetenschappelijke inzichten omtrent de betekenis van duisternis voor het welbevinden van mens en dier en over best practises om duisternis te versterken. Verder zijn gegevens verzameld om te komen tot een quick scan lichtuitstoot, bedoeld om snel in beeld te brengen welke maatregelen er mogelijk zijn om lichtuitstoot te reduceren. Ook is gewerkt aan een Uitvoeringsprogramma Dark Sky als levend document. Een eerste versie is in 2017 tweemaal geactualiseerd met een overzicht van te nemen maatregelen om lichtuitstoot te reduceren en voorgenomen activiteiten om de bewustwording te vergroten. Geactu-

Kanoeten en rosse grutto's (foto: Jook Nauta).

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

aliseerde versies worden aangeboden aan de ondertekenaars van de intentieverklaring DSWW om de betrokken partijen te informeren en de voortgang te borgen.

Samen met het project Night Light wordt de communicatie met stakeholders opgepakt, onder meer via de website www.waddenzee.nl. In 2017 is verder een aantal regionale bijeenkomsten met stakeholders georganiseerd die aansluiten op actuele initiatieven, waarbij het doel is om elkaar te informeren, informatie uit te wisselen en inspiratie op te doen. Op 19 en 20 oktober werd het symposium Feel the Night georganiseerd in samenwerking met de Waddenacademie. Met het symposium werd in een bredere groep belangstellenden en belanghebbenden rondom het waddegebied het belang van stilte en duisternis met elkaar besproken en beleefd. Tijdens de Nacht van de Nacht 28 op oktober jl. hebben de Natuur en Milieufederaties weer diverse activiteiten georganiseerd. DSWW heeft bijgedragen door een lezing in de kerk van Visvliet en de voorbereiding en opening van de Nachttuin in Wier. Nederland voor Morgen (van het Ministerie van IenM) heeft DSWW benaderd om als één van de voorbeeldprojecten te dienen. In dit kader zijn er interviews gehouden en is een bijdrage voorbereid aan de Proeftuin van Morgen, die komend voorjaar in de Kanselarij in Leeuwarden (voormalig Fries museum) wordt georganiseerd (tentoonstelling Places of Hope).

Actie 7

Opstellen en uitvoeren Actieplan Plasticvrij Werelderfgoed

De Waddenzee is gevoelig voor de insleep van plastic afval en ander zwerfafval. Met de vloedstroom en ook via de rivieren die afwateren op de Noordzee en de Waddenzee, is er sprake van een continue aanvoer van plastic zwerfafval dat moeilijk weer uit de Waddenzee verdwijnt met de ebstroom. In het gezamenlijk fysiek beheer ligt er een taak om opruiminitiatieven te stroomlijnen en kansen te benutten voor een breed gedragen samenwerking en ketenaanpak. In 2016 heeft het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW) daarvoor een inventarisatie opgesteld van initiatieven, organisaties en verantwoordelijkheden voor het realiseren van een plasticvrije Waddenzee. De Beheerraad heeft vervolgens aangegeven zich in de conclusies van deze inventarisatie te herkennen, maar tevens behoefte te hebben aan prioritering van de aanbevelingen in de vorm van een actieplan voor 2017 en 2018. Vanwege de relatie met het gezamenlijke beheer van de Waddenzee, is het opstellen en uitvoeren van een actieplan plasticvrij werelderfgoed in 2016 opgenomen in de Samenwerkingsagenda.

In de laatste maanden van 2016 is dit actieplan opgesteld in samenwerking met de beheerders en de Waddegemeenten. Dit actieplan is in januari 2017 vastgesteld in de Beheerraad en omvat alle acties die in 2017 en 2018 worden uitgevoerd in het streven naar een plasticvrije Waddenzee. Per actie is in het actieplan ook aangegeven welke organisatie de actie trekt en welke andere partijen betrokken zijn bij de uitvoering.

Sterrenlucht achter het aankondigingsbord van het Nationaal Park Lauwersmeer
(foto: provincie Groningen).

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

In de loop van 2017 is het actieplan door de verantwoordelijke organisaties in uitvoering gebracht, zodat het totale traject van inzameling tot verwerking in gang is gezet. Een tussentijdse evaluatie is uitgevoerd tijdens een werkcongres in november 2017, waarbij de trekkers in juli 2017 in een overleg zijn voorbereid op deze tussentijdse evaluatie.

Uit de tussentijdse evaluatie kan de conclusie worden getrokken dat een aantal uitvoeringsacties uit het actieplan nog maar net zijn opgestart zijn en resultaten nog niet zichtbaar zijn. De voortgang is in een aantal gevallen nog onvoldoende, maar er zit duidelijk enthousiasme en energie op de inzet.

Er zijn nog een aantal voorwaardenscheppende acties nodig om tot een betere voortgang te komen, zoals bijvoorbeeld het inzicht bieden in de status van het kunststofakkoord en de gevolgen hiervan, het daarmee bepalen van de taken en bevoegdheden van beheerders en het organiseren van een betere samenwerking met Duitsland en Denemarken op dit thema.

Daarnaast zijn ook een aantal deelprojecten vooruit geschoven in de tijd, waaronder de voorziene kennisverbreding en kennisopbouw. Er is een extra overleg met de trekkers van deze acties nodig om te bezien welke aanvullende beheermaatregelen getroffen kunnen worden om deze acties vooruit te helpen. Vooralsnog is het Actieplan Plasticvrije Waddenzee enthousiast opgepakt, maar geeft nog onvoldoende koers om eind 2018 volledig te zijn afgerond.

Actieve deelname aan de conferentie Actieplan Plastic waardoor men elkaar tevens leert kennen en contacten worden versterkt, Lauwersoog 22 november 2017 (foto: Stijn Rommets/PRW).

Cluster Vergunningverlening, handhaving en calamiteitenbestrijding

Doel: De randvoorwaarden en kaders (de voor- en achterkant) van beheer is goed geborgd.

In dit verband zijn vijf acties uitgezet. Per actiepoint wordt hierna het beoogde einddoel weergegeven, de stand van zaken eind 2017 en er wordt ingegaan op de vraag of de uitvoering voldoende op koers ligt.

Actie 8

Naar één integraal vergunningenregister

In juli 2016 is door de waddenprovincies een plan van aanpak opgesteld om tot meer transparante vergunningverlening te komen. Het plan van aanpak bestaat uit drie onderdelen:

1. Het ontwikkelen van een vergunningenregister;
2. Het ontwikkelen van een vergunningenloket;
3. Het verbeteren van de informatievoorziening.

Het zichtbaar maken van de cumulatieve effecten van de verschillende verleende vergunningen in het PKB-gebied en ook het aansluiten op de Omgevingswet zijn twee belangrijke doelen van het vergunningenregister. Het is de bedoeling dat daarvoor een

Kleinschalige visserij is een vorm met toekomstmogelijkheden op het Wad (foto: Jeroen Huisman/Van Hall Larenstein).

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

automatisch vullend register wordt gevormd op Waddenzee.nl.

Daarbij is de relatie gezocht met de ambitie van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) om alle bekendmakingen en publicaties te digitaliseren. Die opgave moet in 2019 zijn afgerond. Voor het ontwikkelen van het automatisch vullend vergunningenregister op Waddenzee.nl werken het ministerie van BZK en de waddenprovincies daarom samen.

Het register op Waddenzee.nl verzamelt de data uit de database van het ministerie en geeft hier een overzicht van. Het selectiesysteem voor de presentatie op Waddenzee.nl moet gebouwd worden door een softwareontwikkelaar. Het gaat om grote hoeveelheden data die doorzocht moeten worden. Een extra bewerking is nodig om het systeem gebruiksvriendelijk en specifiek voor Waddenzee-gerelateerde vergunningen doorzoekbaar te maken. Daarbij stuit het publiceren van de vergunningen op de Wet Bescherming Persoonsgegevens en de bereidheid van een aantal organisaties om vergunningen en aanvullende rapporten openbaar te kunnen of te mogen maken. Begin 2017 is de opdracht uitgezet bij een softwareontwikkelaar die een automatisch vullend register gaat bouwen op Waddenzee.nl. De opdracht hiervoor werd in samenwerking met RWS (beheer waddenzee.nl) georganiseerd.

Omdat de focus met name gelegd werd op het nieuwe systeem, werd het huidige, statische vergunningenregister eerst niet aangevuld. Het bijwerken van het statische register is in september afgerond en een volgende actualiseringsronde is reeds voorbereid voor januari 2018. Om de cumulatieve effecten van alle afgegeven vergunningen te kunnen bepalen zal periodiek onderzoek plaatsvinden. De Beheerraad en het OBW hebben hier mee ingestemd.

Voor wat betreft het ontwerp van het dynamisch vergunningenregister en de implementatie ervan op Waddenzee.nl, is nauw overlegd met de projectleider en andere specialisten. Dit heeft voldoende input opgeleverd om keuzes te kunnen maken voor het dynamisch register, het filter en het design op Waddenzee.nl.

Voor onderdeel 2 van het plan van aanpak, het ontwikkelen van een vergunningenloket, hebben de betrokken organisaties aangegeven aan te sluiten bij de Omgevingswet. De keuze voor het zelf ontwikkelen van een portaal of aansluiten bij de Omgevingswet en het omgevingsloket werd in 2017 voorgelegd aan de Beheerraad en het OBW. De uitkomst daarvan is dat voor dit onderdeel wordt aangesloten bij de Omgevingswet en de ontwikkelingen daarin te volgen. Om de aansluiting tussen Waddenzee.nl en het omgevingsloket goed te laten verlopen is opdracht gegeven tot het uitvoeren van een 'stresstest', die in de loop van 2018 drie keer zal worden uitgevoerd.

Voor onderdeel 3 van het plan van aanpak, het inzichtelijk maken van alle publicaties en kennisgevingen die betrekking hebben op de Waddenzee, wordt aangesloten bij de informatievoorziening van het omgevingsloket.

De activiteiten liggen op koers om het beoogde einddoel in 2018 -een automatisch vullend gebruiksvriendelijk vergunningenregister waarmee ook inzicht in de cumulatieve effecten van verleende vergunningen kan worden verkregen- te halen.

Actie 9

Gezamenlijke informatievoorziening Waddenzee.nl

Het doel bij dit actiepunt is het verbeteren van de informatievoorziening over het waddengebied. In 2016 is daarvoor een vernieuwde website Waddenzee.nl opgeleverd, die het portaal moet zijn waar Wadden-professionals, maar ook geïnteresseerde burgers, toeristen en ondernemers, relevante informatie kunnen vinden.

In 2017 is de website verder uitgebouwd en aangevuld. De verzamelde informatie die betrekking heeft op het project Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied (zie actie 6) is toegevoegd aan de website. Er is veel inhoud toegevoegd vanuit de websites van de Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN) en ook nieuwe informatie over het thema zoutadaptatie. Verder zijn een aantal pagina's die betrekking hebben op de Gebiedsagenda Wadden 2050 geïntegreerd.

Van belang is verder dat nauw is samengewerkt met de betrokkenen bij actie 8, die ziet op het integreren van een dynamisch, integraal vergunningenregister in de website Waddenzee.nl.

Kennisuitwisseling op de Waddendijk (foto: Christiaan Kooistra/E&E).

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

In 2017 zijn ook de voorbereidingen voor de trilaterale Ministersconferentie in 2018 voortgezet, in combinatie met Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018. In overleg met het ministerie van Economische Zaken, het Common Wadden Sea Secretariat (CWSS) en de provincie Fryslân wordt op Waddenzee.nl hierover informatie ontsloten. Dit gaat onder meer om logistieke informatie, programma, informatie over side-events en links naar vergaderstukken.

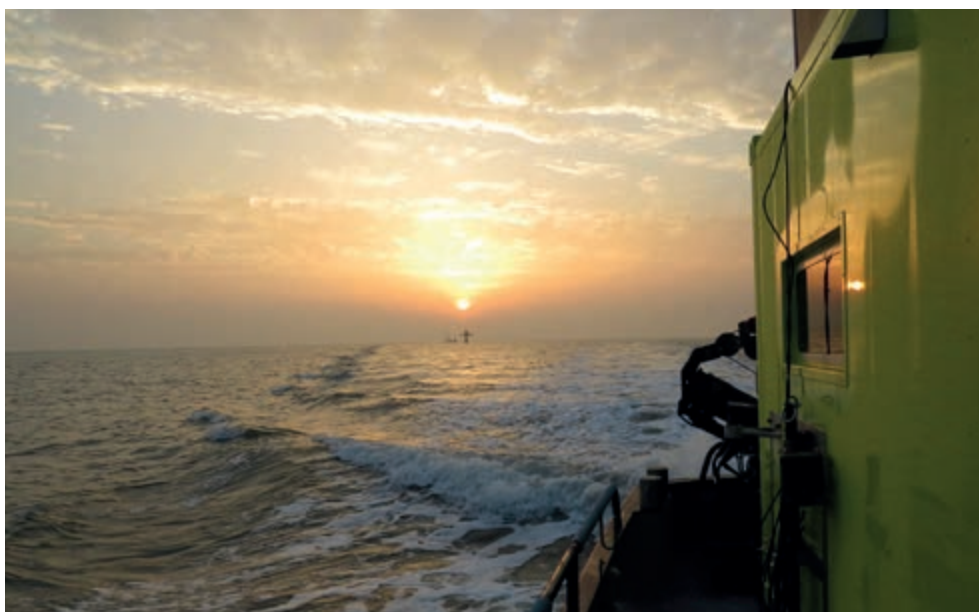
De activiteiten bij dit actiepunt lopen op koers en volgens planning.

Actie 10

Eén gezamenlijk handhavingsprogramma en handhavingsoverleg

Het einddoel van dit actiepunt is om tot een gezamenlijk handhavingsprogramma te komen voor handhaving van de Natura 2000 beheerplannen Waddenzee en Noordzeekustzone. Daarnaast tot een handhavingsprogramma voor de overige wetgeving in deze gebieden.

Hiervoor zijn handhavingsoverleggen opgezet op het deelterrein natuur (in de Waddenzee en de Noordzeekustzone) en voor de overige wetgeving (in de BTR gebieden Wadden en Noord), met voor elk een integraal handhavingsuitvoeringsprogramma (HUP). Op basis van dit HUP kan in 2018 samenhangend uitvoering worden gegeven aan handhavingstaken.

Inspectieboot van LNV op het Wad voert waterkwaliteitsmetingen uit voor RWS (foto: Stijn Rommets/PRW).

Er wordt vier keer per jaar een gezamenlijk handhavingsoverleg natuur- en overige wetgeving georganiseerd om te komen tot de gezamenlijk handhavingsprogramma's. In 2017 zijn voor beide deelterreinen gezamenlijke handhavingsuitvoeringsprogramma's (HUP 2016 en 2017) vastgesteld. Het HUP voor 2018 is in voorbereiding en kan begin 2018 worden afgerond.

Ook wordt er –in principe maandelijks- een klein tactisch overleg georganiseerd waar de diensten met schepen in de Waddenzee elkaar treffen en afspraken maken over de uitvoering van de werkzaamheden.

De overlegstructuur wordt gecomplementeerd door een informatie-uitwisselingsoverleg, dat in principe ook maandelijks plaats vindt. Dat overleg sluit aan bij de werkwijze van de informatieorganisaties van de Koninklijke Marine, de douane en de politie. Het zwaartepunt van het overleg ligt bij het verzamelen van informatie ten behoeve van opsporing. In het overleg zelf wordt geen informatie uitgewisseld. Via een thema wordt door middel van een matrix nagegaan of partijen informatie over bepaalde schepen hebben. Op basis van de informatie maken partijen vervolgens onderling nadere afspraken over vervolgonderzoek.

Gedurende 2017 werd geconstateerd dat de informatie-uitwisseling onvoldoende functioneert. In de optiek van de trekkers van dit actiepoint weten de betrokken partijen elkaar op de werkvloer goed te vinden, maar is een betere bestuurlijke borging nodig. Na consultatie van het Opdrachtgeverscollectief Beheer Waddenzee (OBW) is gewerkt aan een notitie om de handhaving in de Waddenzee te professionaliseren conform de methodiek van programmatisch handhaven. Daarbij is veel energie gestoken in overleg over de inpassing van die werkwijze bij de deelnemende partijen, die elk eigen Planning & Control cycli hanteren. Bij de uitwerking moet bovendien rekening worden gehouden met de implicaties van de veranderingen in de Wet Natuurbescherming. De aandacht was er op gericht de notitie begin 2018 vast te stellen en daarbij tegelijkertijd tot een samenwerkingsconvenant te komen om de handhavingsamenwerking ook bestuurlijk beter te borgen. Met het oog op de uitwerking van het realiseren van één beheerautoriteit, zoals opgenomen in het regeerakkoord, is ondertekening (in afwachting van verdere ontwikkelingen) echter uitgesteld.

De uitvoeringsprogramma's voor 2018 zijn in voorbereiding en begin 2018 voor alle deelnemende partijen beschikbaar. Doorontwikkeling, waaronder ook bestuurlijke borging, is in de optiek van de trekkers mede afhankelijk van de uitkomsten van de uitwerking van het regeerakkoord m.b.t. het tot stand brengen van één beheerautoriteit voor de Waddenzee.

Deze actie in de Samenwerkingsagenda Beheer is te beschouwen als een zorgpunt. Discussies en ontwikkelingen in de bestuurlijke omgeving van het handhavingsoverleg leiden er toe dat de trekker van dit actiepoint (Rijkswaterstaat) zich geremd voelt bij de implementatie van een gezamenlijk handhavingsprogramma. Het is daardoor onzeker of het beoogde einddoel in 2018 voldoende kan worden ingevuld.

Actie 11

Samenwerkingsafpraak Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD)

In de loop van 2016 is komen vast te staan dat dit onderdeel van de Samenwerkingsagenda kan vervallen. De reden daarvoor is dat de provincies afspraken maken met de RUD's over toezicht en handhaving en de provincies onderling de prioriteitstelling en werkwijze coördineren, onder meer in actie 10 van de samenwerkingsagenda. Het maken van specifieke samenwerkingsafspraken met de RUD's heeft om die reden weinig meerwaarde. Er zijn dan ook geen activiteiten ontplooid op dit actiepunt in 2017.

Actie 12

Implementatie Ecologisch Spoorboekje (ESB) en uitvoering programma Veiligheid bieden, veiligheid krijgen (VBVK)

Naar aanleiding van de vestiging van de VOPAK olieopslag in de Eemshaven, hebben de Waddenvereniging, Rijkswaterstaat en Groningen Seaports in 2011 het initiatief genomen een rapportage uit te brengen over de verbetering van oliebestrijding in de Waddenzee en de Eems. Deze rapportage 'Veiligheid bieden, veiligheid krijgen: aanbevelingen voor een 'plus' op de oliebestrijding in Eems en Waddenzee' (VBVK), kent een vijftal hoofdaanbevelingen. Eén daarvan is het uitwerken van de oliebestrijding in een gebied-specifieke strategie. De achtergrond hiervan is dat oliebestrijding

De olie-alert oefening in september 2017 was een goede samenwerking van tal van partijen onder coördinatie van Rijkswaterstaat. Hier staat de Waddenvereniging de media te woord. Op de achtergrond ruimen vrijwilligers en soldaten de namaak-olie op (foto: Sem van der Wal).

een complexe zaak is in het waddengebied en het tempo van handelen een belangrijke factor. Als olie zich bij eb hecht aan droogvallende platen of slikkige delen is het opruimen daarna een bijna onmogelijke opgave. Opruimwerkzaamheden moeten daarom worden afgestemd op specifieke locatieomstandigheden en alle betrokken partijen moeten gestroomlijnd en snel samenwerken om binnen één getij de verontreiniging in te dammen.

Om vorm te geven aan die gebied-specifieke strategie hebben de Waddenvereniging, Rijkswaterstaat en Groningen Seaports in 2013 een uitwerking gemaakt in het Ecologisch Spoorboekje (ESB); een gedetailleerde handleiding voor het bestrijden en opruimen van olie in het waddengebied.

Met de gebiedsbeheerders, gemeenten, waterschappen, veiligheidsregio's en belangenorganisaties zijn in de periode 2015-2017 sessies gehouden voor de vertaling van het ESB naar de praktijk. Het resultaat van deze sessies vormt input voor de inzetplannen die per gebied zijn ontwikkeld. In de inzetplannen zijn de tussen Rijkswaterstaat en beheerder afgestemde maatregelen opgenomen om te voorkomen dat olie vanaf zee een kwetsbaar gebied kan binnendringen.

In 2016 zijn acht van de beoogde negen inzetplannen definitief gemaakt en met de betrokken partijen gedeeld. In 2017 is ook het negende inzetplan voor Rottum gereed gekomen. Verder is in 2016 en 2017 gewerkt aan inzetplannen waarbij de Wadden-zeehavens als bron van verontreiniging zijn genomen. Lessen van het incident met de gasolieverontreiniging in Oudeschild in maart en april 2016 zijn hierin meegenomen. Daarnaast wordt nog gewerkt aan een nieuw inzetplan Open Water. De uitwerking van deze inzetplannen heeft gedurende 2017 vorm gekregen en de werkzaamheden zullen in 2018 worden afgerond.

Verder is in 2017 gewerkt aan de borging van de inzetplannen, onder andere door middel van het opnemen van de inzetplannen in het programma Opleiden, Trainen en Oefenen 2017. In dit verband is in september 2017 een grote oefening oliebestrijding op de Waddenzee en de kust van Schiermonnikoog georganiseerd (Olie Alert Waddenzee). Aan de oefening werd door alle partijen deelgenomen en kan als een succes worden beschouwd. De oefening bleek een goede gelegenheid om de inzetplannen in de praktijk te testen en op grond daarvan te actualiseren. Deze actualisatie is eind 2017 afgerond.

Ook is in 2017 een plan van aanpak 2018 vastgesteld voor het programma 'Veiligheid bieden, veiligheid krijgen' (VBVK 2018). Van de oorspronkelijke lijst van aanbevelingen zijn nog 13 openstaande punten vastgesteld, die naar verwachting eind 2018 ingevuld zullen zijn. Daarmee zal ook deze actie uit de Samenwerkingsagenda eind 2018 zijn afgerond.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Cluster Monitoring, onderzoek en informatie

Doelstelling: beheer(opgaven) van de Wadden zijn goed in beeld en er is één monitorings- en onderzoeksplan.

Hiervoor zijn twee acties uitgezet. Per actiepoint wordt hierna het beoogde einddoel weergegeven, de stand van zaken eind 2017 en er wordt ingegaan op de vraag of de uitvoering voldoende op koers ligt.

Actie 13

Gezamenlijk lange termijnanalyse morfologische ontwikkelingen Waddensysteem in verband met scheepvaart en veiligheid

Met een langjarig onderzoeksprogramma wordt het morfologisch onderzoek op een meer structurele wijze georganiseerd, waardoor minder ad hoc en gefragmenteerd hoeft te worden gereageerd op actuele morfologische vraagstukken. Daardoor ontstaat een meer strategische (proactieve) aanpak, gebaseerd op onderhoud en ontwikkeling van de morfologische kennisbasis en een betere informatievoorziening. In 2016 is gestart met het gezamenlijk (Rijkswaterstaat, Programma Rijke Waddenzee, Waddenacademie) Kennisprogramma Morfologie Waddenzee, als onderdeel van de Samenwerkingsagenda.

Vrijwilligers van Sovon Vogelonderzoek tellen vanaf een dijk op Texel hoeveel wadvogels er daar zijn (foto: Albert de Jong / Sovon Vogelonderzoek Nederland).

*Vanuit de lucht zijn de sedimentstromen (morfologie) in de Waddenzee goed te zien.
(foto: Foto Fitis, Sytske Dijkse)*

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

Het gaat daarbij om een langjarig kennisprogramma dat inzicht moet bieden in het natuurlijke (autonome) gedrag en de ontwikkeling van de morfologie van de Waddenzee op verschillende tijd- en ruimte schalen. Daarnaast dient het programma inzicht te bieden in de respons van de morfologie van het waddensysteem op menselijke ingrepen in heden en verleden. Ook wordt gewerkt aan de vorming van een kenniscommunity en een betere informatievoorziening. De beschikbare informatie moet op een laagdrempelige wijze worden ontsloten, onder andere via Waddenzee.nl en de Basismonitoring.

In 2017 is de aanpak tot en met 2018 verder vormgegeven waarbij oplevering van de volgende producten is voorzien:

1. Een literatuurstudie zeespiegelstijging, bodemdaling, sedimenthuishouding in opdracht van de Waddenacademie en het Programma Rijke Waddenzee. De voorlopige resultaten zijn in oktober aan het RCW gepresenteerd en in december definitief geworden. Wetenschappelijke publicaties hierover verschijnen in december 2018.
2. Waddensysteem-rapportages (op macro- en megaschaal) opgeleverd, met daarin onder andere gegevens over langjarige veranderingen in de getijkarakteristieken, hypsometrie, de trends in volume wijzigingen, geuldynamiek, aanzetten voor morfologische indicatoren, een analyse over de beheercyclus baggeren. De rapportages zullen gereed zijn in december 2018.
3. Een kombergingsgebiedrapportage 'Morfologie kombergingsgebied Borndiep' (Zeegat van Ameland).
4. Het verder ontwikkelen, inbedden en communiceren van het onderzoeksprogramma in samenwerking met beheerders en andere stakeholders.

Op 1 februari 2018 is een kennisbijeenkomst (workshop) gepland voor het delen en bediscussiëren van de tussenresultaten en het bespreken van verdere ambities met experts en adviseurs. Ook worden bijeenkomsten voorzien op de eilanden en zal medio 2018 een symposium worden gehouden voor een breed publiek.

In 2017 zijn belangrijke slagen gemaakt in de uitvoering van het onderzoeksprogramma. De aanpak en de tussenresultaten worden regelmatig gecommuniceerd; in de werkgemeenschappen, binnen Rijkswaterstaat, bij de partners in de Samenwerkingsagenda Beheer, de Beheerraad en bij de partners in het Programma Rijke Waddenzee. Het delen van de resultaten van het onderzoeksprogramma is belangrijk omdat uiteindelijk met alle betrokken beheerders tot een gezamenlijk beeld en vertrekpunt voor de morfologische ontwikkeling van de Waddenzee gekomen moet worden. Dit als structurele basis voor gezamenlijke invulling van de beheeropgaven. Medio 2018 wordt met deze achtergrond een congres georganiseerd om de (tussen)resultaten van het onderzoeksprogramma met alle belanghebbenden te delen en bespreken. Momenteel wordt met Rijkswaterstaat en Deltares gewerkt aan het programma voor 2018.

Rijkswaterstaat werkt daarnaast aan het bestendigen van het programma, door de onderzoeksactiviteiten in de interne organisatie te borgen.

Het geformuleerde einddoel voor 2018 is een gemeenschappelijke lange termijn-analyse van alle partijen die betrokken zijn bij het beheer van de Waddenzee. Daarbij is het belangrijk dat alle partijen en initiatieven verbonden worden en dat er ruimte wordt gemaakt om tot een gedeeld beeld te komen van de morfologische werking van de Waddenzee. Met de in 2017 uitgevoerde activiteiten zijn goede stappen gemaakt om invulling te geven aan dit einddoel.

Actie 14

Opzetten Basismonitoring

Het uitgangspunt van de basismonitoring is dat de versterking van natuur en landschap in het waddengebied vraagt om goed beheer. Daarvoor is een strategisch minimum aan betrouwbare gegevens en informatie nodig. Verder is een vertrekpunt dat er behoefte is aan een beschrijving van de belangrijkste veranderingen in het waddengebied, om zodoende te kunnen bepalen welk procesgericht onderzoek nodig is om de oorzaken van waargenomen veranderingen te achterhalen. De basismonitoring wordt opgezet om in deze twee behoeften te voorzien.

Met het oog op de intentieverklaring Basismonitoring (2015) is gekozen voor drie doelen:

- Inzicht krijgen in de kwaliteit en het functioneren van zowel het fysieke als het ecologische waddensysteem en de gebruiksfuncties;
- Overstappen van een vergunningsgerichte naar een systeemgerichte monitoring, met als subdoel het vergroten van de effectiviteit en efficiëntie van de monitoringspraktijk;
- Monitoringsgegevens via één loket beschikbaar stellen en goed toegankelijk maken voor beheerders, gebruikers, beleidsmonitoring en onderzoek.

Om deze doelen te halen is een actieplan opgesteld, dat er toe moet leiden dat er in 2018 één basismonitoring beschikbaar is voor het waddengebied.

Op basis van dit actieplan zijn in 2017 de volgende resultaten geleverd:

- Er is een tweede jaarpublikatie 'Wadden in Beeld' opgesteld en uitgegeven. De publicatie wordt gewaardeerd omdat het een product is van alle partners en helder inzicht biedt in de feiten. Met de monitoringsresultaten geeft het boekje signalen die bruikbaar zijn voor het beheer.

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

- Er is een nieuwe versie van het Streefbeeld Basismonitoring (als vervolg op het Ambitiedocument) opgesteld.
- Er is een advies opgesteld over het verbeteren van effectgerichte monitoring.
- Het Basismonitoringsprogramma voor 2018 en 2019 is opgesteld en vastgesteld.
- Eind 2017 is een bureau geselecteerd voor communicatieactiviteiten.
- Er is een eerste versie van de Monitoringsagenda gereed.
- Het Datahuis Wadden heeft vorm gekregen als verzamelpunt van gegevens.
- Er is gewerkt aan een nieuwe kaartviewer die begin 2018 kan worden gebruikt.
- Er loopt een pilot naar een digitaal 'Wadden-dashboard' die 'Staat van het Wad' is gedoopt.
- Er is een samenwerkingsovereenkomst voorbereid, waarmee de partners zich meerjarig verbinden aan de basismonitoring.

Zoals de acties nu lopen, wordt in 2018 het gewenste einddoel nog niet bereikt, maar worden er grote stappen gezet op weg naar een basismonitoring voor verbeterd beheer van de Waddenzee samen met alle betrokken Waddenpartners. Een basismonitoring wordt in gang gezet, waarmee trends en ontwikkelingen in beeld kunnen worden gebracht die bijdragen aan het effectief inrichten van beheer en de evaluatie daarvan.

Monitoring kan ook heel goed plaatsvinden, onder voorwaarden, met behulp van een drone (foto: Christiaan Kooistra/PRW)

Cluster Promotie, voorlichting, educatie en (vaar)recreatie Werelderfgoed

Doelstelling: beheerders, bewoners en ondernemers zijn zich bewust van de natuurwaarden en de kansen van het Werelderfgoed voor de economie.

Hiervoor zijn twee acties (A en B) uitgezet. Per actiepoint wordt hierna het beoogde einddoel weergegeven, de stand van zaken eind 2017 en er wordt ingegaan op de vraag of de uitvoering voldoende op koers ligt.

Actie 15a

Versterken van de wadden brede samenwerking op het terrein van vaarrecreatie en natuur

Het versterken van de samenwerking op het terrein van vaarrecreatie en natuur heeft tot doel te komen tot een betere balans tussen natuur en vaarrecreatie. Daarmee kan mogelijk op termijn uitbreiding van ligplaatsen mogelijk worden gemaakt, uiteraard met inachtneming van kwaliteits- en veiligheidseisen. Het versterken van de samenwerking gebeurt door middel van de uitvoering van het Actieplan Vaarrecreatie Waddenzee (AVW). Het Actieplan is nu ruim 3,5 jaar in uitvoering onder aansturing van het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW). Zoals afgesproken vond in het najaar van 2016 een evaluatie plaats aan de hand van interviews met vertegenwoordigers van alle betrokken partijen.

Diverse vormen van vaarrecreatie gaan goed samen op de Waddenzee (foto: Albert-Jan Zijlstra).

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

In 2017 zijn in het kader van het AVW een aantal communicatie-activiteiten uitgevoerd die gericht waren op een grotere bekendheid van de Erecode voor Wadvaarders. De Wadvaarders en het Watersportverbond werken hier actief aan mee. Het onder de aandacht blijven brengen van de Erecode bij de bekende doelgroepen kan worden omschreven als een continu proces. Er is een nieuwe versie van de Erecode uitgebracht met een kaart van het waddegebied. Deze is op diverse locaties beschikbaar voor de watersporters. Ook is een balpen met uittrektekst over de Erecode gemaakt. Verder stond de communicatie in de waddenregio voor een belangrijk deel in het teken van de voorstellen voor wijziging van de begrenzings van artikel 20 gebieden (gesloten gebieden). Een betere naleving van de Erecode zou uitbreiding van die gebieden wellicht kunnen voorkomen en om die reden is het onder de aandacht brengen van de Erecode geïntensiveerd. Op verzoek van het Verbond van Wadvaarders zal in 2018 een verkenning worden uitgevoerd naar de mogelijkheden om varen van drie uur voor, tot drie uur na hoogwater in artikel 20 gebieden mogelijk te maken. Tijdens Sail Den Helder was verder informatie over het Actieplan Vaarrecreatie beschikbaar in een gecombineerde stand met Waddenvereniging, Werelderfgoed Waddenzee, De Nieuwe Afsluitdijk en Ecomare. Ook daarbij is uitgebreid aandacht besteed aan de Erecode. De verspreiding van de nieuwsbrief loopt goed, veel media zijn nu geabonneerd. Tot slot is een pilot opgezet om (natuur)wetenswaardigheden over het waddegebied te delen onder vaarrecreanten. De pilot loopt als vanzelf via twitter en doet geen beroep op organisatorische capaciteit.

In 2017 is gestructureerd contact gezocht met de (kite)surfers als relevante doelgroep. De contacten met de (kite)surfers worden daardoor concreter en intensiever. Er is inmiddels goed zicht op knelpunten en de wensen van deze groepen gebruikers van het gebied.

Als onderdeel van de pilot Razende Bol is een educatieprogramma ontwikkeld gericht op de basisscholen. Scholieren worden middels het programma bewust gemaakt van de kwetsbaarheid van de waddennatuur en hoe daar op een verantwoorde manier mee kan worden omgegaan. Het programma zou op termijn ook gebruikt kunnen worden voor andere locaties in het waddegebied. Financiering van het programma is georganiseerd en het programma is in uitvoering. De uitrol van dit educatieprogramma over het waddegebied wordt voorbereid voor 2018. Daarnaast is, in samenwerking met de betrokkenen bij de verkiezing Het Mooiste Natuurgebied, gewerkt aan een educatie programma voor de waddenregio waarin de ontwikkelde Waddencursussen (basis en vervolg) worden meegenomen.

Om te komen tot een betere positionering van jachthavens als toegangspoorten tot Waddenzee Werelderfgoed worden komend jaar circa zes bijeenkomsten in de kustgemeenten georganiseerd met de relevante partijen rond de havens. De aanpak is bepaald in nauw overleg met de Vereniging van Waddenzeegemeenten. Belangrijk

doel is om de jachthavens zichtbaar te maken als toegangspoort tot Werelderfgoed Waddenzee en informatie te verstrekken over het achterland. Verder wordt nagegaan op welke wijze de duurzame ontwikkeling van de havens kan worden gestimuleerd en hoe de samenwerking tussen de havens op lokaal, regionaal of in Waddenverband kan worden verbeterd.

Er zijn verder een aantal stappen gezet voor uitbreiding van het dynamisch zoneren, inclusief het testen van een nieuw communicatiesysteem. In vervolg op de pilot Blauwe Balg hebben de Wadvaarders samen met de Waddenunit gekeken naar een achttal locaties om dynamische zonerings toe te voegen. Voor wat betreft het virtueel markeren is gebleken dat dit op grond van de huidige regelgeving geen optie is. Aangezien fysiek markeren tot een grote belasting van de organisatie leidt en mogelijk ook tot nadelige ecologische effecten, is besloten dat uitbreiding van de pilot op dit moment niet opportuun is.

In 2017 zijn ook de rapportages beschikbaar gekomen van het tweede jaar van monitoring. Het monitoringsconsortium heeft de uitkomsten van de eerste fase van het onderzoek net voor de zomer gepubliceerd en tijdens een geanimeerde bijeenkomst op de rede van Griend besproken met diverse betrokkenen. In vervolg hierop zal een bijeenkomst met de onderzoekers en de Waddenunit worden georganiseerd om te komen tot een optimale afstemming.

Het beoogde einddoel voor 2018 is dat vaarrecreatie hand in hand gaat met behoud van de natuurwaarden van het gebied. Daarbij hoort dat in gezamenlijkheid gekeken wordt waar duurzaam medegebruik mogelijk is en dat er gezamenlijke conclusies getrokken kunnen worden over uitbreidingsmogelijkheden voor jachthavens aan de Waddenzee. Ook hoort bij het beoogde einddoel dat er inzicht is in de structurele knelpunten bij natuurbeheer en vaarrecreatie, in de benodigde beheersmaatregelen en dat alle belanghebbenden de gemaakte afspraken respecteren. Van belang is daarbij ook dat de ontwikkelde structurele activiteiten in de verantwoordelijke organisaties geborgd zijn.

De uitvoering van het AVW loopt op schema om dit beoogde einddoel te bereiken.

Actie 15b

Gezamenlijke implementatie en uitvoering van de strategie voor duurzaam Waddentoeerisme

In trilateraal verband zijn tussen Denemarken, Duitsland en Nederland afspraken gemaakt over gezamenlijke implementatie en uitvoering van de Duurzaam Toerisme Strategie. Die strategie moet nationaal worden vertaald in een programmatische aanpak van gezamenlijke voorlichting, bewustwording, promotie en marketing van

Stappen op weg naar optimalisatie van het beheer

het Werelderfgoed Waddenzee. De programmatische aanpak richt zich op inwoners, recreanten en toeristen en moet leiden tot de uitvoering van een programma “Beleef het Werelderfgoed Waddenzee”.

De activiteiten richten zich er op in 2018 een situatie te bereiken waarbij alle belanghebbenden in de toerismesector de (natuur- en landschappelijke) waarden van het trilaterale Werelderfgoed Waddenzee begrijpen en waarderen. Daarbij wordt ook beoogd dat de stakeholders verantwoordelijkheid dragen voor de bescherming van de ‘uitzonderlijke universele waarden’ van het gebied, door middel van betrokkenheid bij beheer van toerisme en de ontwikkeling van nieuwe producten. Er wordt aangestuurd op consistente communicatie en marketing door de toerismesector, zowel over de kwaliteit van het toeristisch aanbod als over de bestemming waddengebied. In 2018 moet daarvoor een bestendig ondernemersnetwerk tot stand zijn gebracht dat in staat is de Waddenzee als Werelderfgoed-bestemming op de kaart te zetten. Met als kristallisatiepunt het evenement Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018.

Om aan deze doelstellingen invulling te geven is in 2016 een integraal werkplan opgesteld voor duurzaam toerisme, inclusief educatie en voorlichting. In dat jaar is eveneens een boegbeeld voor ondernemers aangesteld en er is een plan van aanpak opgesteld om de doelgroep op te leiden.

Toeristen stappen de veerboot af voor een vakantie op Terschelling. Op de achtergrond attendeert een bord op het Werelderfgoed Waddenzee (foto: Christiaan Kooistra/PRW)

Het opstellen en uitvoeren van een integraal werkplan duurzaam toerisme voor 2017 is niet voldoende op gang gekomen. Het boegbeeld voor ondernemers, die in 2016 is benoemd, heeft op zich genomen om een plan te maken voor invulling van de Duurzaam Toerisme Strategie. De planvorming is traag op gang gekomen en het effect daarvan was dat er dat er onduidelijkheid ontstaan is over de verantwoordelijkheden bij het opstellen en uitvoeren van het werkplan 2017. Inmiddels is de besluitvorming over het plan voor invulling van de duurzaam toerisme strategie afgerond, maar is de financiering (vanuit het ministerie van EZK en de waddenprovincies) nog niet rond. Dit remt de financiering van activiteiten vanuit het investeringskader en daarmee ook de uitvoering van initiatieven.

Verder wordt geconstateerd dat erg veel partijen betrokken zijn bij uitvoering van de Duurzaam Toerisme Strategie en dat het betrekken en afstemmen daardoor tijdrovend is. Verschillende organisaties en fondsen stellen verschillende eisen die zich soms moeilijk laten verenigen. Om voortgang te boeken werken de provincies het integraal werkplan voor de korte en middellange termijn verder uit. De verwachting is dat dit ertoe leidt dat begin 2018 middelen beschikbaar komen voor het vermarkten, coördineren en aanjagen van de duurzaam toerisme strategie.

Ondanks de impasse zijn in 2017 een aantal activiteiten opzet en uitgevoerd die bijdragen aan de trilaterale duurzaam toerisme agenda. De distributie van materialen verliep voorspoedig, er is meegewerkt aan verschillende ondernemersbijeenkomsten, Waddenzee Werelderfgoed was prominent aanwezig op beurzen (fiets- en wandelbeurs Nederland en België, de ITB in Berlijn). De Dag van het Wad is succesvol verlopen en zal volgend jaar opnieuw worden georganiseerd. Er is een Belevingskaart gemaakt en het Dark Sky Werelderfgoed Waddengebied (zie actie 6) krijgt steeds meer vorm als een product waarmee recreanten de unieke waarden van het waddengebied kunnen beleven. Een aantal ondernemers gebruikt het Werelderfgoed logo en twee ondernemers hebben de Waddenzee Werelderfgoed expositie integraal in hun bedrijf geplaatst. Het social media bereik is het afgelopen jaar enorm gegroeid. In het kader van het winnen van de verkiezing 'Het Mooiste Natuurgebied' is, vooruitlopend op het ontvangen van de prijs, gewerkt aan een merkgids. Het proces hiertoe heeft veel energie vrijgemaakt.

Procedures voor het beschikbaar krijgen van de prijs (in de vorm van subsidie) en de wisselwerking van merkontwikkeling van het Mooiste Natuurgebied en Werelderfgoed is in 2017 onvoldoende aangestuurd.

De uitvoering van dit actiepunt is evenwel niet voldoende op koers om het beoogde einddoel in 2018 te bereiken. Dit in verband met de vertraging van het werkplan, het feit dat de financiering nog niet rond is en de daarmee samenhangende beperkingen in organisatie en uitvoering.

2.

Samenwerking Werelderfgoedbeheer

De beheerders in het waddegebied willen samen werken als ware zij één beheerder, met één gezicht naar buiten.

Om daaraan vorm en inhoud te geven zijn een tweetal acties uitgezet in de Samenwerkingsagenda. De eerste ziet op het vormgeven van een gezamenlijk streefbeeld voor goed beheer van de Waddenzee in 2018, de tweede op het gezamenlijk vormgeven van de communicatie over doelen, plannen en beheer. Na het bespreken van de voortgang op deze acties zal kort worden ingegaan op de organisatie van de samenwerking en het functioneren van het samenwerkingsteam.

De Waddenunit (inspectieboot de Harder) werkt voor tal van beheertaken op de Eems-Dollard samen met Staatsbosbeheer, Groninger Landschap, Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en het Groninger Landschap helpen de Waddenunit voor de korte termijn een gebrek aan budget en capaciteit op te lossen. (foto: Christiaan Kooistra/PRW).

Actie 16

Naar een gezamenlijk streefbeeld goed beheer in 2018

Om met de 13 betrokken beheerders samen te werken op een manier die door de buitenwacht wordt ervaren alsof er sprake is van één beheerorganisatie, is het nodig een gezamenlijk streefbeeld te ontwikkelen. De beheerders moeten weten waar ze gezamenlijk naar op weg zijn: wat de ambitie is en hoe er wordt samengewerkt. Het uitgangspunt daarbij is dat de kernwaarden van goed beheer gezamenlijk worden vastgesteld en dat de betrokken beheerorganisaties ook weten hoe die kernwaarden gezamenlijk worden gehanteerd.

Om de voortgang in de samenwerking te duiden wordt de samenwerkingsladder als referentie gehanteerd. Dit als hulpmiddel om een concrete ambitie te formuleren en afspraken te maken. Er wordt met dit hulpmiddel toegewerkt naar een situatie als ware er één beheerder, met meerdere beheerorganisaties. Elk cluster van beheeractiviteiten zet een stap verder op de samenwerkingsladder.

De samenwerkingsladder:

1. De onderste sport van de ladder is die waarbij iedere organisatie zijn eigen activiteiten doet, zonder noemenswaardige afstemming met overige organisaties.
2. De volgende sport is die waarbij informeel wordt afgestemd tussen organisaties.
3. De volgende sport is het komen tot een –extra- gezamenlijk plan, dan wel het aanstellen van -een extra- gezamenlijke coördinator.
4. De volgende sport is die waarbij een –extra- organisatie wordt opgericht voor afstemming, zonder overdracht van bevoegdheden en zonder gezamenlijk plan en gezamenlijk werknemers.
5. De volgende sport is het komen tot integratie van plannen en gezamenlijke inzet van personeel voor eigen en gezamenlijke doelen.

In 2015 en 2016 zijn, op basis van een concept streefbeeld, zeven kernwaarden opgesteld waarmee de gezamenlijke ambitie 'goed natuurbeheer' wordt beschreven. In 2017 zijn verdere stappen gezet en gezamenlijke keuzes gemaakt over de vertaling van die kernwaarden naar de organisatie van beheer.

In een tweedaagse werkconferentie in september 2017 is daartoe een eerste aanzet gemaakt voor een model van samenwerking als ware er één beheerder. Hiermee zijn door de betrokken beheerders een aantal fundamentele stappen gezet in de richting van de vijfde trede op de samenwerkingsladder. De aanzet maakt helder dat de natuurbeheerders op alle punten willen samenwerken met Rijkswaterstaat en willen samenwerken vanuit een integraal beheerplan, afgestemd met de gebruikers en met als doel beter natuurbeheer als onderdeel van een rijke Waddenzee. Ook is de intentie uitgesproken om gastheerschap herkenbaar in te vullen en als beheerders op dagelijkse basis samen te werken. Dit komt in de ogen van de beheerders tot stand op basis van een opdracht

aan de beheerders, geformuleerd door het opdrachtgeverscollectief, die is gebaseerd op de gebiedsagenda Waddengebied 2050.

Aanzet samenwerkingsmodel:

- Kern van dat model is dat de beleidsinstanties (nu I en W, LNV, provincies en mogelijk andere overheden en belangenorganisaties) gezamenlijk een opdracht geven aan de beheerders.
- De beheerders maken gezamenlijk -mogelijk onder leiding van een persoon of organisatie- een jaarlijks integraal beheerplan, samen met de gebruikers.
- Het beheerplan wordt uitgevoerd door de gezamenlijke beheerders die voor de herkenbaarheid en efficiëntie in vijf units zijn opgedeeld.
- De unit zorgt voor het dagelijks beheer en verzorgt ook het gastheerschap. Bedrijven en burgers kunnen daar terecht met hun vragen.

Implementatie van dit samenwerkingsmodel leidt er toe dat de partners in de Samenwerkingsagenda op de vijfde sport van de samenwerkingsladder kunnen belanden. Er is dan immers sprake van integratie van plannen en gezamenlijke inzet van personeel binnen vijf units.

Het Regiecollege Waddengebied (RCW) wilde deze aanzet aanvankelijk in de laatste maanden van 2017 toetsen bij het Opdrachtgeverscollectief Beheer Waddenzee (OBW). In het Regeerakkoord 2017-2021 'Vertrouwen in de Toekomst' is echter het voorname opgenomen om voor de Waddenzee een beheerautoriteit op te richten. Dit roept vragen op over de inrichting van het proces om te komen tot een beheerautoriteit en over de vraag hoe een nieuwe beheerautoriteit zich verhoudt tot de ambitie om met 13 beheerorganisaties samen te werken als ware er één beheerder. Om die reden is besloten de activiteiten onder dit actiepunt tijdelijk te bevriezen in afwachting van meer duidelijkheid over proces en koers. Begin 2018 zullen de ministers van IenW en LNV de Tweede Kamer inlichten over het te volgen proces om te komen tot een beheerautoriteit. Daarna kunnen het RCW en het OBW de consequenties voor de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee bepalen.

Actie 17

Gezamenlijke communicatie over doelen, plannen en beheer

Om als gezamenlijke beheerders naar buiten te treden met één geluid is in 2016 de website Waddenzee.nl tot stand gekomen om de online-communicatie te stroomlijnen. Daarnaast is een gezamenlijke communicatiestrategie en -plan opgesteld om de uitingen van verschillende organisaties over doelen, plannen en beheer met elkaar in lijn te brengen.

In 2017 zijn verkenningen uitgevoerd of alle beheerders die fysiek opereren in het waddegebied het Werelderfgoedlogo kunnen uitdragen. Alle beheerders zijn voorzien van het Werelderfgoedlogo voor bedrijfskleding, gebouwen, varend en rijdend materiaal. Dit biedt de mogelijkheid om als gezamenlijke beheerders meer eenheid uit te stralen. Nog niet alle beheerorganisaties hebben dit ook toegepast. De inspanningen zijn er nu op gericht dat alle beherende organisaties naast het eigen logo ook het gezamenlijke Werelderfgoedlogo gaan voeren. Verder is een verkenning gedaan naar de mogelijkheid van één loketfunctie voor alle beheervraagstukken om ook daarin eenheid en samenhang te brengen. De geplande aanscherping van het strategisch communicatiedocument is echter stil gezet. Dit hangt samen met de omstandigheid dat eerst de vraag over het eindbeeld van de samenwerking beantwoord moet worden (in relatie tot de nieuwe beheerautoriteit) om een goede strategie voor de communicatie te kiezen.

De verwachting is dat er na uitwerking en nadere duiding van die keuze snel stappen vooruit gemaakt kunnen worden, mede door de strategische communicatie te verbinden aan de resultaten in actie 16 (zie hiervoor). Het beoogde einddoel in 2018, het vormgeven van de communicatie als ware er één beheerder, is nog binnen bereik.

In 2017 vond de Dag van het Wad voor de tweede keer plaats. Tal van partijen werken hier aan mee; ondernemers, beheerders, overheidsinstanties en marketingorganisaties. Hier vertelt een boswachter aan toeristen over de laatste ontwikkelingen rondom Holwerd aan Zee (foto: Christiaan Kooistra/PRW).

Het functioneren van het samenwerkingsteam

Voor het organiseren van de samenwerking tussen de betrokken 13 beheerders zijn vier sporen gedefinieerd waarlangs zij hun ambitie willen bereiken:

Spoor 1: Elkaars cultuur (leren) kennen

Om samen te kunnen werken moet eerst duidelijk zijn met wie er samengewerkt wordt en wat de belangen van die organisatie zijn en 'hen' drijft. Daarvoor moeten de medewerkers van die organisaties elkaar kennen en ook elkaars werk kennen en begrijpen. Bestaande culturen van organisaties moeten met elkaar verbonden worden.

Resultaat: (medewerkers van) Beheerorganisaties kennen elkaar, herkennen en respecteren de verschillende culturen en handelen daarnaar.

Spoor 2: Weten wat iedereen doet

Naast elkaar kennen (wat drijft iemand) is het ook van belang te weten wat de uitvoeringstaken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de eigen en andere organisaties zijn. Hierdoor worden de vele raakvlakken inzichtelijk en ontstaat een pallet van terreinen waar samenwerking per direct mogelijk is, zo is de verwachting. Resultaat: Eén geïntegreerd samenhangend uitvoeringsplan beheer voor het jaar 2018 e.v.

Spoor 3: Uitdragen van samenwerking als ware het één beheerorganisatie

Samenwerking kenmerkt zich door een gemeenschappelijk belang. Het eigen organisatiebelang is ondergeschikt aan het gemeenschappelijk belang van de Waddenzee (UNESCO Werelderfgoed). Communicatie en de uitwerking van de front- en backoffice zijn elementen die een plek moeten krijgen.

Resultaat: Herkenbare identiteit in gezicht en geluid. Er wordt een plan van aanpak opgesteld hoe tot één gezamenlijk herkenbare identiteit te komen. Dit wordt vervolgens vertaald in een implementatieplan zodat we eind 2018 werken 'als ware het één beheerorganisatie'. Een van de acties daarbij is het uitwerken van de communicatiestrategie.

Spoor 4: Gebruik maken van elkaars faciliteiten/gebouwen

Het vierde spoor is letterlijk samen(werken). Dit betekent concreet bij elkaar aan boord stappen of op elkaars kantoor werken.

Resultaat: De beheerorganisaties maken in 2018 daadwerkelijk gebruik van elkaars faciliteiten. Interne spelregels bij de betrokken beheerders blijken soms lastig te nemen hobbels.

In 2017 zijn de plannen van aanpak en implementatieplannen voor deze sporen samengevoegd tot één hoofdspoor. De concrete samenwerking in (operationele) beheeractiviteiten staat daarin centraal, waarmee de beoogde resultaten van de sporen worden geadresseerd. Spoor 3, dat getrokken wordt door de Waddengemeenten, is in 2017 tijdelijk stil gelegd in verband met de stappen die gezet zijn om tot een samenwerkingsmodel te komen.

De concrete samenwerking van onderop, die bij elkaar komt in het Samenwerkings-team, verloopt naar wens. De samenwerking in het beheer van de Waddenzee wordt niet meer ervaren als afgedwongen door het kritische rapport van de Algemene Rekenkamer. De samenwerking is gegroeid tot een kwestie van 'willen' omdat de beheerders de noodzaak van een doelmatiger beheer ook zelf zien en ervaren. Eenieder is zich bewust van verschillen in culturen en werkwijzen. Men probeert met dit gegeven toch oplossingen te vinden. De voortgang in de samenwerking is ook duidelijk merkbaar bij de uitvoering van de actiepunten uit de Samenwerkingsagenda. Het Samenwerkings-team slaagt er steeds beter in problemen en knelpunten bij het uitvoeren van acties te identificeren en met oplossingsgerichte adviezen te komen. Het besluit van het OBW om onafhankelijke medewerkers toe te voegen aan het Samenwerkingsteam, die bijdragen aan monitoring van de voortgang en kritische reflectie, heeft er toe geleid dat de afzonderlijke organisaties meer oog hebben voor elkaars belangen en het commitment op management niveau is toegenomen.

Het Samenwerkingsteam is in 2017 tot een aantal concrete adviezen gekomen over de inrichting van de samenwerking bij beheervraagstukken, waaronder adviezen aan het OBW. Het Samenwerkingsteam maakt daarbij twee keer per jaar een analyse van verbetermogelijkheden ten behoeve van de opdrachtgevers.

3.

De organisatie van de samenwerking

De stand van zaken van de samenwerkingsacties

De Samenwerkingsagenda bestond in 2017 uit 17 acties, waarbij twee acties waren opgedeeld in twee deelactiviteiten. Actie 11, samenwerkingsafspraken met Regionale Uitvoeringsdiensten (RUD's), kan als afgerond worden beschouwd omdat de waddenprovincies de coördinatie met de RUD's op zich hebben genomen.

Hoewel de uitvoering door een aantal trekkers als weerbarstig wordt ervaren, verlopen de samenwerkingsacties in het algemeen succesvol.

Op 13 van de 17 acties zijn de werkzaamheden volgens de opgestelde mijlpalenplanning uitgevoerd en is het gewenste resultaat geboekt. Slechts 2 acties uit de Samenwerkingsagenda kunnen worden beschouwd als aandachtspunt. Bij actie 10, één gezamenlijk handhavingprogramma en handhavingsoverleg, ervaart de trekker van de actie (Rijkswaterstaat) opeenvolgende koersdiscussies en ontwikkelingen bij verschillende samenwerkingspartners als remmende factor. In 2018 wordt aangestuurd op bestuurlijke borging in een samenwerkingsconvenant om dat patroon te doorbreken. Bij actie 17, gezamenlijke communicatie over doelen, plannen en beheer, is het geplande strategisch communicatiedocument nog niet tot stand gekomen. Hiermee wordt gewacht tot er duidelijkheid komt over het eindbeeld van de samenwerking (in relatie tot het kabinetsvoornemen tot een beheerautoriteit te komen).

Actie 15b, de gezamenlijke implementatie en uitvoering van de Duurzaam Toerisme Strategie, is het enige knelpunt. De plannen van het boegbeeld voor ondernemers hebben inmiddels, maar wel vertraagd, tot besluitvorming geleid, maar de financiering van activiteiten is nog niet geregeld. Er is daardoor nog geen werkplan opgesteld en mede daarom zijn er nog nauwelijks samenhangende activiteiten in het verband van de Duurzaam Toerisme Strategie tot stand gekomen. Een besluit over financiering zou er evenwel toe kunnen leiden dat in 2018 een inhaalslag wordt gemaakt in de uitvoering, zodat het beoogde einddoel in zicht blijft. Bij meerdere acties wordt het knelpunt van het ontbreken van een structurele capaciteit, kwaliteit en budget steeds meer zichtbaar en voelbaar.

Om het verloop van de samenwerkingsacties te volgen wordt ieder kwartaal een SWA- barometer gemaakt, met daarin de actuele stand van zaken. Dit blijkt een goede methode om de uitvoering van de Samenwerkingsagenda te monitoren. Wel is halverwege 2017 door het OBW geconstateerd dat de weergave van feitelijke resultaten in de barometer niet altijd tegemoet komt aan de perceptie van medewerkers dat de uitvoering niet altijd voldoende soepel verloopt. Om die reden is besloten ook scores

in de barometer op te nemen die middels kleuren laten zien op welke wijze de samenwerking verloopt, bijvoorbeeld met betrekking tot aspecten als houding, gedrag en competenties.

Daaruit verschijnt voorzichtig het beeld dat medewerkers op operationeel niveau elkaar goed kunnen vinden in hun gezamenlijke gedrevenheid om de Waddenzee goed te beheren, maar dat obstakels in de samenwerking worden ervaren als de organisatiebelangen van de verschillende beheerders (ook) in beeld komen. Het is niet bepaald onlogisch dat het midden-management en management van beheerorganisaties het belang van de eigen organisatie zwaar meewegen als uitvoeringskwesties raken aan discussies over financiering, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Tegelijkertijd frustreren die discussies de medewerkers in de beheerpraktijk. Daarbij zou, ook voorzichtig, geconcludeerd kunnen worden dat er behoefte is aan implementatie van het samenwerkingsmodel dat gedragen wordt door de bestuurders van alle beheerorganisaties.

De stand van zaken van het samenwerkingsproces

De werkstructuur voor de Samenwerkingsagenda is het afgelopen jaar verder ontwikkeld en goed in staat gebleken de verschillende acties aan te sturen. Uit het Opdrachtgeverscollectief (OBW) zijn opdrachtgevers aangewezen die voor iedere actie in de samenwerkingsagenda opdrachtnemers hebben benoemd, maar wel eindverantwoor-

Beheerders en belanghebbenden praten als werkgemeenschap op Schiermonnikoog over het beheer van Werelderfgoed Waddenzee (foto: Michiel Firet/Staatsbosbeheer).

delijk blijven voor de voortgang. Als opdrachtnemers zijn afzonderlijke beheerorganisaties aangewezen die verantwoordelijk zijn voor het betreffende actiepunt en de projecttrekker leveren. Daarbij is er voor gezorgd dat er sprake is van een juiste verdeling van verantwoordelijkheid over de verschillende betrokken beheerders en dat die verdeling aansluit bij hun expertise en bevoegdheden. De provincies staan bijvoorbeeld voor vergunningverlening, de natuurorganisaties voor fysiek beheer, RWS voor monitoring. Samen vormen de trekkers het Trekkersteam, waarvan de secretaris van de Beheerraad de voorzitter is. De Beheerraad, waarin alle beheerders zitting hebben, adviseert over inhoudelijke zaken aan het OBW. Naast het Trekkersteam is er in 2016 ook een Samenwerkingsteam gevormd met als doel de samenwerking tussen de diverse organisaties te bevorderen. Dit team adviseert ook het OBW over de voortgang van de individuele acties en de stappen die gezet worden richting verdere samenwerking. Het OBW heeft eind 2016 besloten het Samenwerkingsteam in 2017 een extra impuls te geven door onafhankelijke medewerkers vanuit de beheerders toe te voegen. Dit met het doel door middel van coaching en reflectie de voortgang in de samenwerking kritisch te volgen. Elke actie is zodoende in 2017 twee keer onder de loep genomen door het Samenwerkingsteam. Daardoor is er een goed beeld ontstaan van de voortgang in de samenwerkingsacties en het is beter mogelijk om tussentijds bij te sturen en aan te passen, waardoor de samenwerking op een hoger plan kan worden getild.

De ontwikkelde werkstructuur functioneert in het algemeen goed. Het OBW stuurt op basis van een voortgangsmatrix, waarin per beheercluster de mijlpalen op weg naar 2018 zijn opgenomen. De leden van het Trekkersteam volgen de uitvoering van de samenwerkingsacties voldoende kritisch en zijn in staat stagnatie en knelpunten tijdig bij het OBW onder de aandacht te brengen. Ook het Samenwerkingsteam is steeds beter in staat de verschillende werkelijkheden van de verschillende beheerorganisaties te erkennen, ervaringen uit te wisselen en hulpvragen bij elkaar neer te leggen. De interventie van het OBW heeft er voor gezorgd dat er meer ruimte is om verschillende zienswijzen te overbruggen. Door de bewaking op de voortgang door de trekkers en het opdrachtgeverscollectief komen knelpunten naar voren die in het algemeen opgelost kunnen worden. Wel blijft het moeilijk om knelpunten die te maken hebben met financiën, capaciteit of uiteenlopende prioriteiten structureel op te lossen, zoals bijvoorbeeld bij de werkgemeenschappen en het handhavingsprogramma.

Risicoparagraaf

In het Plan van Aanpak 2017-2018 is een risicoparagraaf opgenomen om de risico's van de samenwerking tussen veel verschillende beheerorganisaties te identificeren en te duiden. Daarin zijn de potentiële risico's geïdentificeerd dat er in de praktijk niet daadwerkelijk wordt samengewerkt, dat er voortdurende discussies blijven bestaan over bevoegdheden en structuur en dat er chaos ontstaat door gebrek aan coördinatie. Het

De Kiekkaaste is de enige buitendijkse vogelkijkhut van Nederland en geeft een goed zicht op de slikvelden van de Dollard. Een goede plek om honderden bonte strandlopers te zien, of andere op het slik foeragerende vogels (foto: Hans Jellema/PRW).

Regiecollege Waddengebied heeft daarover aangegeven te staan voor integratie van plannen en gezamenlijke inzet van personeel voor eigen en gezamenlijke doelen.

De vooraf benoemde risico's hebben zich ook in 2017 in verschillende verschijningsvormen voor een deel ook daadwerkelijk gemanifesteerd. Alle betrokkenen willen graag van onderop, op basis van inhoud, op operationeel en tactisch niveau de samenwerking opbouwen. Dat gaat goed. Partijen weten elkaar op inhoud steeds beter te vinden. Tegelijkertijd is het soms nodig om organisatorische vraagstukken en financieringsvragen naar strategisch niveau te tillen. Dit leidt niet zelden tot discussies over verantwoordelijkheden en prioriteitstelling, waarbij het eigen organisatiebelang soms in strijd is met het belang van de samenwerking. In een aantal gevallen remt dit ook de voortgang van de samenwerkingsacties. Verder bestaat bij betrokkenen ook af en toe het gevoel dat coördinatie en afstemming een overdaad aan overleg en rapportages tot gevolg heeft. Tot slot heeft het risico zich gemanifesteerd dat voortdurende structuurdiscussies boven de markt blijven hangen, ondanks de voortgang in de samenwerking en de gedrevenheid van de mensen die daaraan werken. Met grote regelmaat worden in diverse gremia andere modellen voor beheer naar voren gebracht: een Nationaal Park, een Kustwachtmodel, één beheerautoriteit bijvoorbeeld. Dit leidt er toe dat veel energie gaat zitten in het verdedigen van de Samenwerkingsagenda. Nu in het Regeerakkoord is besloten tot de instelling van één beheerautoriteit, ontstaat bovendien het risico dat niet voluit gewerkt kan worden aan afronding van de Samenwerkingsagenda, maar dat de energie wegloopt naar een discussie over positionering van de afzonderlijke 13 beheerorganisaties ten opzichte van de beheerautoriteit. Daarbij moet voorkomen worden dat de goede operationele samenwerking stil valt.

Hoe verder?

Het Plan van Aanpak van de Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee beslaat de jaren 2017 en 2018. De acties die zijn uitgezet laten op een enkele uitzondering na voldoende voortgang zien, de onderlinge samenwerking ontwikkelt zich naar wens en de werkstructuur staat. Het ligt dan ook voor de hand om de uitvoering van de Samenwerkingsagenda in 2018 door te zetten zoals gepland.

Er zijn evenwel een tweetal ontwikkelingen die het noodzakelijk maken in de loop van 2018 de samenwerking tussen de 13 beheerders in het waddengebied opnieuw te beschouwen en mogelijk ook tot aanpassingen in de organisatie en doelstellingen te komen.

In de zomer van 2017 is de 'Beleidsverkenning toekomstige rol en ambitie van Rijk en regio voor het waddengebied' opgeleverd door de bureaus P2, Rho en ProDO consult.

Hierin worden de doelen en de ambities van het Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en natuurorganisaties met betrekking tot de lange termijn doelstellingen beheer Waddenzee bijeengebracht. Dit als opmaat naar een nieuwe Structuurvisie Waddenzee en de implicaties daarvan voor de Omgevingswet. In de Beleidsverkenning worden geen keuzes gemaakt, maar de verkenning beperkt zich tot het in beeld brengen van het speelveld en de beschikbare beleidsopties. In de volgende fase wordt een Gebiedsagenda Waddengebied opgesteld waarin wel keuzes worden gemaakt uit de beschikbare opties. Dit in samenspraak met 'het veld'. De Gebiedsagenda en de consequenties daarvan voor de Nationale Omgevingsvisie zullen waarschijnlijk in de loop van 2018 vorm krijgen. Het is nodig de Samenwerkingsagenda dan ook te richten op de gezamenlijke keuzes met betrekking tot de lange termijn beheerdoelstellingen.

De keuze in het Regeerakkoord van oktober 2017 voor één beheerautoriteit voor de Waddenzee heeft zonder twijfel gevolgen voor de Samenwerkingsagenda. In de loop van 2018 zal waarschijnlijk een eerste beeld ontstaan van die beheerautoriteit en de mogelijkheden om (onderdelen van) de Samenwerkingsagenda Beheer daarin een plek te geven. Ook deze ontwikkeling leidt tot de noodzaak in 2018 ruimte te laten voor bijstelling en aanpassing van de Samenwerkingsagenda.

Eb bij de kwelder op Texel (foto: Christiaan Kooistra/PRW).

Samenwerking Werelderfgoedbeheer

Voortgangsrapportage 2017 Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee

“Samenwerkingsagenda Beheer Waddenzee”

BEHEERRAAD WADDENGEBIED

